

1. Ismertesse az általános és hagyományos természetvédelem sajátosságait, valamint a másodlagos és az elsődleges természetvédelmi jogi szabályozás különbségeit.

A természeti értékek és a természeti területek a nemzeti vagyon sajátos és pótolhatatlan részei, amelyek fenntartása, jövő nemzedékek számára való megőrzése, a természeti örökség és a biológiai sokféleség oltalma az emberiség fennmaradásának alapvető feltétele.

Az ember, mint biológiai lény egy véges rendszernek, a bioszférának a része, társadalmi lényként pedig a földrajzi burok behatárolt erőforrásainak a használatára van utalva. Ezekkel az embernek meg kell tanulnia - bizonyos objektív természeti törvények által megszabott határokon belül - megvalósítani a saját túlélését, vagyis ésszerűen gazdálkodni a fenntartható fejlődés elvei (vagy még inkább a fenntartható élet) és gyakorlata alapján. Napjainkban a környezet és a természet megóvása világszerte létfontosságú igényként jelentkezik.

A környezetvédelem az a tevékenység, amelyet a természetes és a mesterséges környezet védelme érdekében az ember által okozott szennyező ártalmakkal (levegőszennyezés, víz- és talajszennyezés, zaj, sugárzás stb.) szemben folytatunk. Mivel a környezetszennyezés világméretűvé vált, a környezetvédelmi tevékenység szükségszerűen kiterjed az egész földkerekségre, a mesterséges (művi) környezetünkre is.

A természetvédelem a természet, az élő és az élettelen természeti értékek, valamint a természeti területek megóvását, hosszú távú fenntartását jelenti.

A **természet** fogalmán a Földön eddig végbement folyamatos fejlődés eredményeként, az ember társadalmi tevékenységétől függetlenül kialakult dolgok, szervezetek, jelenségek és folyamatok fejlődéstörténetileg összehangolódott, nagyrészt önszabályozó rendszerét értjük, amelynek két fő része az élettelen és az élő természet.

A természetvédelem holisztikus elvéből fakadóan a természeti értékek és a természeti területek védelmét nem lehet kizárólag a jogszabályok alapján védetté nyilvánított objektumokra (pl. fajokra, élőhelyekre) korlátozni, hanem az egész rendszereket a hozzájuk tartozó védőövezetekkel, indokolt esetben egész természetes tájakat, azok ökológiai potenciáljával együtt kell védelemben részesíteni. Ennek megfelelően a természet védelme körében meg kell különböztetni egymástól **a természet általános védelmét**, amely kiterjed valamennyi természeti értékre és területre, másfelől **a hagyományos természetvédelmet**, amely a külön jogszabállyal kiemelt oltalomban részesített természeti értékeket és földterületeket foglalja magában. Ezt a kettősséget *a természet védelméről szóló* 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Tvt.) 1. §-a is megfogalmazza.

Az általános természetvédelem tehát minden természeti értékre és természeti területre kiterjed, és magában foglalja a tájvédelmet, a vadon élő élővilág (élő szervezetek) általános védelmét, az élőhelyek általános védelmét, a földtani természeti értékek általános védelmét, valamint a természeti területek védelmét egyaránt.

A természeti területek és értékek **kiemelt oltalma**, vagyis a hagyományos (szűkebb értelemben vett) természetvédelem a védetté nyilvánításon alapul. **A hagyományos természetvédelem** a kiemelt oltalomra érdemes élő vagy élettelen természeti értékek és természeti területek feltárását, védetté nyilvánítását, megóvását, fenntartását, illetve helyreállítását, valamint bemutatását foglalja magába.

A Tvt. egyik alapelve szerint a természeti értékek és a természeti területek védelme minden természetes és jogi személy, vagy más szervezet kötelessége. Ennek érdekében a tőlük elvárható mértékben kötelesek közreműködni a veszélyhelyzetek és a károsodások megelőzésében.

A természet élő és élettelen elemeinek, valamint azok kölcsönhatásban működő rendszerének jelentőségét nem korunk embere ismerte fel. Az emberiség fejlődésének egyik legfontosabb

külső tényezője mindig a környezete volt, ezen belül is kiemelt jelentőséggel bírtak a természeti erőforrások, illetőleg az azokhoz való hozzáférés. Ennek a folyamatnak a során azonban **a természet értékei károsodtak, pusztultak**. Nagyon jól jellemzik ezt a fejlődési trendet Kaán Károly – 1931-ben leírt – szavai: "Az ember kultúrájának anyagát kezdettől a természet ősforrásaiból merítette, mintáit az örök természet nagyszerű formáiról vette! Mégis az emberi kultúra többé-kevésbé mindenütt és hosszú időközön át a természeti alkotások pusztulása nyomán keletkezett. "

A fenti folyamatokkal párhuzamosan – csak sajnos némi fáziskéséssel – megjelent a történelmi múltban a **természeti értékek megőrzésének a gondolata** is. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy ennek a konzerválásnak, védelemnek feltétele és legfontosabb eszköze a **megfelelő jogi szabályozás**. Napjainkban egyértelműen kimondhatjuk, hogy jogi szabályozás nélkül nincs természetvédelem, de azt is, hogy a jó természetvédelem nem pusztán jogszabályokból áll.

A természeti értékek jogi védelmével kapcsolatos szabályozás történetét áttekintve előre bocsátható, hogy a modern értelemben vett természetvédelem alig több mint egy évszázados múltra tekint vissza, de a természet egyes elemeinek védelmére egészen ősi példákat találhatunk. Ezekben a korai jogszabályokban azonban a szabályozás tárgya nem a természet védelme, hanem az ember számára hasznot hajtó élőlények fenntartása vagy a természet javaihoz való hozzáférés (pl. erdő- és vadászati törvényekkel való) biztosítása volt. A szabályozásnak ezt a formáját olyan **másodlagos természetvédelmi szabályozásnak** tekinthetjük, ahol az elsődleges (általában gazdasági) szabályozási cél elérése mellett, mintegy melléktermékként jelentek meg a természetvédelmi rendelkezések csirái.

A modern értelemben vett, államilag szervezett és garantált természetvédelem kezdetét a természetvédelmi irodalomban általában 1872-re teszik, amikor az Amerikai Egyesült Államok Parlamentjének döntése alapján létrejött a Yellowstone Nemzeti Park. E döntést követően vált a természetvédelem a világ országaiban önálló szabályozási, majd törvénykezési tárgykörrel. A világ első önálló természetvédelmi törvényét a Hesseni Nagyhercegség alkotta meg 1902-ben. Természetesen alacsonyabb szintű (pl. kormány- vagy miniszteri rendeleti) szabályok ezt megelőző évtizedekben is születtek Európában (pl. Poroszországban).

A természetvédelmi jogalkotási folyamat megindulása azt jelentette, hogy ezek az új jogszabályok – már **elsődleges szabályozásként** – a védetté nyilvánított növény- és állatfajok, természeti területek "öncélú" oltalmát szolgálták. Ma már nem is beszélhetünk olyan országról, amelynek magas szintű természetvédelmi jogszabálya ne lenne. Ugyanakkor az 1980-as években megjelent a természetvédelem jogi szabályozása megújításának az igénye, melynek oka a minket körülvevő természeti környezet állapotának fokozódó romlása, a válságjelenségek kiszélesedése (pl. erdőpusztulás, a biológiai sokféleség csökkenése, természetes élőhelyek beszűkülése, pusztulása). A modern értelemben vett természetvédelem kialakulásától napjainkig a világon szinte mindenütt a természetvédelem fogalma és feladata alatt a védetté nyilvánított természeti területek, illetve növény- és állatfajok megóvását értették. Általában ezt tükrözték a magyar természetvédelmi jogszabályok is, egészen a Tvt. megjelenéséig és hatályba lépéséig. Ugyanakkor az is mindenki számára nyilvánvaló, hogy a természet, mint rendszer, nem ér véget a védett természeti terület mesterségesen megállapított határainál, illetve a védett természeti terület nem függetleníthető környezetétől. Ennek az alaptételnek az elfogadása esetén a jogi szabályozás is korrekcióra, pontosításra szorul(t).

2. Melyek a természetvédelem alapelvei a Nemzeti Környezet- és Természetpolitikai Koncepció szerint? Röviden ismertesse az egyes alapelvek tartalmát.

Magyarországon az 1994-ben megjelent Nemzeti Környezet- és Természetpolitikai Koncepció újrafogalmazta a természetvédelem alapelveit, amelyek ezután kihatottak a jogalkotás folyamatára is. Ezek az alapelvek a következők:

- a) holisztikus elv: amely megállapítja, hogy a természetvédelmet nem lehet pusztán a "kiválogatott" és különlegesen védetté nyilvánított természeti értékekre, objektumokra korlátozni. Az egyes természeti rendszereket általában kell védelemben részesíteni, ezen belül lehetséges megkülönböztetett védelmi formákat érvényesíteni.
- b) folyamat elv: amely rögzíti, hogy a természet állapotának a megőrzése nem egy pillanatnyi helyzet konzerválását, hanem a természeti rendszer működésének folyamatosságát biztosítja, ún. funkcionális épség biztosítására hivatott.
- c) komplementer elv: azt jelenti, hogy "a környezetvédelem és a természetvédelem két egymást kiegészítő terület, amelyeknek a tevékenységét, stratégiáját és intézkedési tervét – a mellérendeltség és egyenrangúság szigorú tiszteletben tartásával – szorosan össze kell hangolni, mert a két terület tevékenysége kölcsönösen hat egymásra".
- d) az elegendő méret elve: amely értelmében a megóvandó természeti értéknek, területnek elegendő nagynak kell lennie ahhoz, hogy a természeti rendszerek folyamatos működését biztosítsák és a biológiai sokféleség fennmaradásához szükséges populációméret is garantálva legyen.
- e) globális szemlélet elve: amely értelmében a természeti rendszerek működésével kapcsolatos elveket a helyi, regionális és régiók feletti stratégiákban is érvényesíteni kell.
- f) a fenntartható természet és racionális tájhasználat elve: amely egyértelműen rögzíti, hogy a természetvédelmi stratégiáknak törekedniük kell az ésszerű területi arányok meghatározására a humán környezet, a természeti gazdálkodás és a védett természeti területek között. Ezzel biztosítható és optimalizálható a természeti erőforrás és tájhasználat anélkül, hogy a természeti értékek degradálódnának.

A Koncepció számos más elvet is megfogalmazott (pl. használó fizet elv, a károsító többet fizet elv), de a hazai jogalkotást, – különös tekintettel a *természet védelméről szóló* 1996. évi LIII. törvény megalkotására – elsősorban a fenti elvek befolyásolták markánsan.

3. Ismertesse a nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen mint a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló, ún. Ramsari egyezmény tartalmát.

A természetvédelmi államközi megállapodások legrégebbike. Az elmúlt száz év során a vizes élőhelyek átalakításának, pusztulásának felgyorsuló üteme eredményezte azt a nemzetközi összefogást, mely az egyezmény 1971-es létrehozásához vezetett. Magyarországon az 1979. évi 28. törvényerejű rendelettel került kihirdetésre „A nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen, mint a vízimadarak tartózkodási helyéről” szóló, Ramsarban (Irán), 1971. február 2-án elfogadott egyezmény (1982-es és 1987-es módosításokkal egységes szerkezetben kihirdette az 1993. évi XLII. törvény). Az egyezmény célja a vizes élőhelyek megőrzésének előmozdítása, valamint ésszerű hasznosításuk elősegítése, továbbá az ehhez szükséges jogi, intézményi keretek kialakítása. Az egyezmény, leszögezve az ember és környezete közötti kölcsönös kapcsolat és az ép bioszféra ökológiai jelentőségét, kimondja: a vízimadarak időszakos vándorlásuk idején országhatárokon repülnek át, ezért nemzetközi vagyonnak kell tekinteni őket. Története során az egyik legdinamikusabban fejlődő nemzetközi természetvédelmi egyezményként fokozatosan szélesítette ki tevékenységét: eredetileg a rohamosan csökkenő vízimadár-állományoknak kívántak a csatlakozó országok védelmet biztosítani, de a tapasztalatok hamar rávilágítottak arra a tényre, hogy önmagában az élőhelyek védelme nem elegendő, magát az ökológiai rendszert kell megőrizni, amely képes az ott előforduló fajok eltartására. A 2020-ra már 171 aláíró ország és számos nemzetközi partner társadalmi szervezet közötti, valamint a más egyezményekkel kiépített működő kapcsolatrendszer feljogosítja, hogy a vizes élőhelyek, valamint a vízi ökoszisztémák megőrzése érdekében globális szinten lépjen fel.

Minden részes fél kötelezettsége legalább egy nemzetközi jelentőségű vizes élőhely kijelölése. A világon 2020-ban már 2394 ún. ramsari terület van, összesen csaknem 254 millió hektáron. Magyarország 1979-es csatlakozása óta összesen 29 ramsari területet hirdetett ki, amelyek együttesen az ország 2,8%-át teszik ki. Hazánkban a jegyzékbe felvett területek felsorolását a Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek Jegyzékébe bejegyzett hazai védett vizek és vadvízterületek kihirdetéséről szóló 119/2011. (XII. 15.) VM rendelet tartalmazza. E területek a következők: 1. Szaporcai Ó-Dráva-meder, 2. Dinnyési Fertő és a Velencei Madárrezervátum, 3. Kardoskút, 4. Mártély, 5. Felső-Kiskunsági szikes tavak, 6. Pusztaszer, 7. Hortobágy, 8. Kis-Balaton, 9. Tatai-tavak, 10. Fertő-tó, 11. Balaton, 12. Bodrogsziget, 13. Ócsa, 14. Pacsmagi-halastavak, 15. Rétszilasi-halastavak, 16. Biharugrai-halastavak, 17. Gemenc, 18. Béda-Karapancsa, 19. Izsáki Kolon-tó, 20. Baradla, 21. Ipoly-völgy, 22. Felső-Tisza, 23. Csongrád–Bokrosi Sós-tó, 24. Felső-Kiskunsági szikes puszták, 25. Rába-völgy, 26. Nyírkai-Hany, 27. Borsodi-Mezőség, 28. Montág-puszták, 29. Dél-balatoni halastavak és berkek. A ramsari területek hazai hálózatát gyakorlatilag teljes egészében védett természeti területek vagy Natura 2000 területek fedik le, jogi védelmüket ezek a védelmi kategóriák biztosítják. A ramsari területek státuszának a megváltoztatására csak fontos közérdekből kerülhet sor és ebben az esetben is hasonló jellegű és kiterjedésű területet kell a helyett jelölni a jegyzékbe. Természetesen arra lehetőség van, hogy a szerződő felek a jegyzékben szereplő területeket bővítsék, hazánk is rendszeresen él ezzel a lehetőséggel.

A vadvizekkel (vizes élőhelyekkel) kapcsolatos különböző terveket úgy kell elkészíteni és megvalósítani, hogy azok elősegítsék a területek ésszerű hasznosítását és ökológiai jellegének megőrzését. Abban az esetben, ha a területek ökológiai jellege emberi behatás következtében kedvezőtlenül megváltozik, erről a tényről az Egyezmény Titkárságát tájékoztatni kell. A részes feleknek azonban nem csak ezeken a kiemelt területeken kell biztosítaniuk a vizes élőhelyek védelmét, hanem általánosan gondoskodniuk kell a vizes élőhelyek megőrzéséről, hasznosításuk fenntarthatóságáról és az erre vonatkozó megfelelő jogi, intézményi és együttműködési keretekről.

4. Ismertesse a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló egyezmény természetvédelmi tárgyú rendelkezéseit.

Nem kifejezetten természetvédelmi célú nemzetközi egyezmény ugyan, de jelentős természetvédelmi vonatkozásai és kapcsolódásai vannak az UNESCO 1972. november 16-án kelt, Magyarországon az 1985. évi 21. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a **világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló egyezménynek** (röviden: **Világörökség Egyezmény**). Az egyezmény hazai végrehajtásának hazai kereteit a világörökségről szóló 2011. évi LXXVII. törvény (Vötv.) határozza meg. Egy kivétellel¹ az összes hazai világörökségi területtel összefüggő állami feladatokat a természetvédelmi szakterület egyetértésével és bevonásával kell megvalósítani.

A világörökségi címmel rendelkező területek rendeltetése az ott található **kiemelkedő egyetemes érték és az azt hordozó attribútumok megőrzése, fenntartása**. A kiemelkedő egyetemes érték világörökségi helyszín által megtestesített – az UNESCO Világörökség Bizottsága által ekként elfogadott – érték, amely **kivételessége és páratlansága miatt nemzetközi szempontból is kiemelkedő és egyedi** kulturális örökségi, illetve **természeti jelentőséggel bír, ennél fogva folyamatos megőrzése és védelme az egész emberiség, a jelen és jövő generációi számára kiemelkedő fontosságú**.

Szintén a törvény rendelkezése, hogy *„a világörökségi és a várományos terület védelme és fennmaradását szolgáló, értékőrző használata közérdek, amely - összhangban a kulturális örökség, illetve a természet védelméről szóló jogszabályok alapján fennálló védettségéből fakadó kötelezettségeikkel - az állami és önkormányzati szervek, az egyházi jogi személyek, a társadalmi és egyéb szervezetek, illetve a természetes személyek együttműködésével valósul meg”*.

Világörökségi vagy világörökség várományos területtel szemben a Vötv. által támasztott alapfeltétel, hogy az

- korábban hozott miniszteri döntéssel, határozattal vagy a kulturális örökség védelméről szóló törvény alapján miniszteri rendelettel védetté nyilvánított és ekként kulturális örökségi védelmet élvező műemléki érték vagy nyilvántartott régészeti lelőhely, vagy
- **országos jelentőségű védett természeti terület, továbbá az országos jelentőségű védett természeti terület kijelölt védőövezete legyen.** (Ennek megfelelően a Hortobágyi Nemzeti Park védőövezetének 2020-ban megtörtént kijelölése fontos lépés volt a hortobágyi világörökségi helyszín világörökségi védőövezetének kijelölése felé.)

A Vötv. rendelkezése szerint a természeti kategóriában világörökségi címet kapott helyszínek világörökségi gondnoksági feladatait a működési területével érintett nemzeti park igazgatóság látja el (jelenleg az Aggteleki- és a Szlovák-karszt barlangjai világörökségi terület ilyen), s amennyiben a világörökségi helyszín védett természeti területen van, annak természetvédelmi kezelési terve világörökségi kezelési tervnek minősül. Kijelölés alapján a Hortobágyi Nemzeti Park – a Pusztai világörökségi helyszín világörökségi gondnoka a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság. A világörökségi gondnokságok meghatározott feladataik ellátására központi költségvetési támogatást kapnak.

A világörökségi helyszínek által hordozott kiemelkedő egyetemes érték megőrzése, és a fennmaradást nem veszélyeztető hasznosíthatósága érdekében (az előbb jelzett kivétellel) a **világörökségi területek világörökségi kezelési tervét a Kormány rendeletben hirdeti ki.**

¹ Pécs (Sopianae) ókeresztény temetője

Világörökségi helyszínen lévő ingatlanok esetében az államnak elővásárlási joga van. Ezt a jogot a természetvédelemért felelős miniszter gyakorolja, ha a világörökségi helyszín kiemelkedő egyetemes értékét a természet védelméről szóló jogszabályok alapján fennálló védettséggel összhangban állapították meg.

A hatósági eljárásokban hatóságként eljáró vagy közreműködő örökségvédelmi és természetvédelmi hatóság a világörökségi helyszínek és a Világörökség Jegyzékbe jelölendő helyszín által hordozott kiemelkedő egyetemes érték megőrzése érdekében a világörökségi területen vagy a Világörökség Jegyzékbe jelölendő helyszínen és védőövezetében a Vötv-ben és a világörökségi kezelési tervben foglaltakat eljárása során köteles érvényre juttatni.

Világörökségi területtel (világörökségi helyszín vagy annak világörökségi védőövezete) érintett örkerületekben a feladatellátás során célszerű tisztában lenni az adott világörökségi helyszín kiemelkedő egyetemes értékével és az azt hordozó attribútumokkal (ezek kivonatát a világörökségi kezelési terv is tartalmazza).

Jelenleg (2020) a Világörökség lista 1121 helyszínt (869 kulturális, 213 természeti, és 39 vegyes helyszín 167 részes államban) tartalmaz. A listán 8 magyarországi helyszín, (köztük két határon átívelő) szerepel, melyek az alábbiak.

- Budapest - a Duna-partok, a Budai Várnegyed és az Andrássy út (Kulturális) (1987 + 2002 bővítés)
- Hollókő ófalú és környezete (Kulturális) (1987)
- Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai (Természeti) (1995)
- Az ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete (Kulturális) (1996)
- Hortobágyi Nemzeti Park - a Puszták (Kulturális) (1999)
- Pécs (Sopiana) ókeresztény temetője (Kulturális) (2000)
- Fertő / Neusiedlersee kultúrtáj (Kulturális) (2001)
- Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj (Kulturális) (2002)

5. Ismertesse a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény rendelkezéseit, különös tekintettel az egyezményből fakadó engedélyeztetési kötelezettségekre.

Mi a CITES?

Az állatok, növények és a belőlük készült különféle termékek nemzetközi kereskedelme, napjainkra olyan méreteket öltött, hogy évente több százmillió egyedet érint, egyre több fajt sodorva ezzel a kihalás szélére. Az utóbbi években a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme – rohamosan növekvő nagyságrendje és hatása miatt – nemzetközi politikai és társadalmi szinten is egyre nagyobb figyelmet kap, mivel az elmúlt évtizedekben a szervezett bűnözés egyik legjövődélmezőbb tevékenységévé vált. Az ilyen kereskedelemről származó nyereség összefonódva a pénzmosással és a szervezett bűnözés egyéb formáival – például a kábítószer-kereskedelemmel és a tiltott lőfegyver-kereskedelemmel – nemcsak természetvédelmi, hanem gazdasági és biztonsági szempontból is kockázatot jelent.

A veszélyeztetett fajok nemzetközi kereskedelmét az 1973-ban elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat-és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora – CITES) szabályozza, amelyet 182 ország és az EU is aláírt. Magyarország 1985-ben csatlakozott az egyezményhez. Mivel a nemzetközi kereskedelemben mind az élő állat- és növényfajok, mind pedig azok részei, származékai (pl. elefántcsont, korall, kaviár, hüllőbőrökből készült táskák, faanyag) előfordulnak, ezért a CITES a hatálya alá tartozó fajok vonatkozásában azok védelmét az élő példányokon túlmenően a nem élő egyedekre, valamint azok minden felismerhető részére és származékára is kiterjesztette. A CITES mára már több mint 36.000 állat- és növényfaj kereskedelmét szabályozza. A hatálya alá tartozó fajokat, attól függően, hogy azokat mennyire veszélyezteti a kereskedelem, három függelékbe (I, II, III) sorolja. E fajok nemzetközi kereskedelmét bizonyos esetekben tiltja, a legtöbb faj esetében pedig egy szigorú engedélyezési rendszer működtetésével szabályozza.

A CITES függelékei:

I. függelék

Ezen a függeléken azok a fajok szerepelnek, amelyek esetében a nemzetközi kereskedelem káros hatásai miatt **az egyezmény tiltja a vadon befogott/begyűjtött példányokkal folytatott kereskedelmi tevékenységet**. E fajok fennmaradása érdekében forgalmuk csak meghatározott célokra (tudományos, kutatási, természetvédelmi) engedélyezhető. Kivételes esetekben meghatározott kvóta erejéig egyes fajok (pl: afrikai elefánt, gepárd, leopárd, pödrótszarvú kecske) vadászata és a vadászati trófea kivitele/behozatala engedélyezett.

A hazánkban rendszeresen előforduló fajok közül a vidra, a rétisas, a parlagi sas, a vándorsólyom és a rákosi vipera található ezen a függeléken, mintegy ezer, számos esetben emblemikus faj, mint például a bálnák, a tigris, a leopárd, az óriáspanda, az orrszarvúak és az elefántok mellett.

II. függelék

Az ezen a listán felsorolt fajok a nagymértékű kereskedelem miatt szintén veszélyeztetettek, ezért ahhoz, hogy hosszú távon fennmaradjanak, az egyezmény szigorúan szabályozza a velük folytatott kereskedelmet. Ezek a fajok egy tudományos állományfelmérés alapján **meghatározott éves mennyiség (exportkvóta) erejéig, engedélyekkel kereskedelmi forgalomba kerülhetnek**. E függeléken található a fajok zöme, több mint 34 ezer faj, köztük

az I. függelékes fajok kivételével az összes orchidea-, kaktusz-, ragadozómadár-, daru-, túzok-, bagoly-, macska- és medvefaj, beleértve a hazai fajokat is.

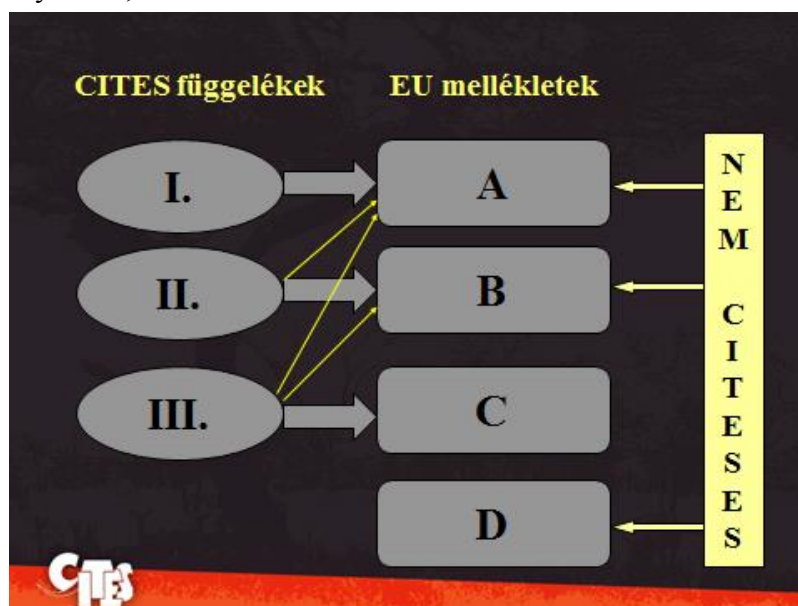
III. függelék

Ezen a függeléken olyan fajok szerepelnek, melyeknek egy adott országban élő állománya veszélyeztetett, de a helyi természetvédelem nem elég erős ahhoz, hogy a kereskedelem káros hatásaitól megvédje. Ezért ehhez nemzetközi segítséget igényel. A hazánkban is élő fajok közül mindössze egyetlen fajt, az aranysakált vette fel India a III. függelékre.

A CITES alapvető célja az egyes fajok természetben élő állományainak megőrzése. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy állatok esetében a tenyészetekből, növények esetében a mesterséges szaporításból származó egyedekkel történő kereskedelmet nem tiltja, hanem megfelelő engedélyekkel ellenőrzi.

A CITES engedélyezési rendszere hazánkban

A vadon élő állat- és növényfajok kereskedelmét – tekintettel arra, hogy az Európai Unió egyik célja egy közös kereskedelmi szabályokat tartalmazó belső piac kialakítása – uniós rendeletek szabályozzák valamennyi tagállamban, így hazánkban is. Ezek a jogszabályok minden tagállamban közvetlenül (azaz külön nemzeti jogszabályban történő kihirdetés nélkül is) hatályosak. Az Európai Unióban a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemtől szóló 338/97/EK tanácsi rendelet határozza meg a veszélyeztetett állat- és növényfajokkal folytatott kereskedelemre vonatkozó általános szabályokat. Emellett számos további rendelet van, mely a végrehajtási szabályokat, illetve a fajok hatályos besorolását tartalmazza. Arról, hogy egy adott faj a Tanácsi rendelet mely mellékletében szerepel, online formában angol nyelven a <https://speciesplus.net/> honlap ad tájékoztatást. Fontos tudni, hogy a 338/97/EK tanácsi rendelet a Washingtoni Egyezmény függelékeinél szigorúbb, más fajokkal kibővített, A-D mellékleteket tartalmaz. Ezeken tehát minden CITES hatálya alá tartozó faj szerepel, egyesek lehet, hogy a magasabb védettségi szintet jelentő mellékletben, köztük az összes olyan európai fajt, melyeket védenek az EU természetvédelmi irányelvei. Emellett a közösség szempontjából fontos, eredetileg a CITES-listákon nem szereplő fajokat is tartalmaznak a mellékletek, amelyek kereskedelmét e rendszerrel szabályozzák, ellenőrzik.

Az A, illetve B mellékletbe tartozó fajok közösségi behozatalához, mind az importáló EU tagállam CITES importengedélyére, mind az exportáló ország CITES exportengedélyére szükség van. A C mellékletben szereplő fajok behozatalához az exportáló ország által kiállított CITES export engedélye (ha olyan ország, mely a fajt a III. függelékre felvette) vagy az eredetet igazoló hatósági dokumentum (minden más ország) szükséges, továbbá a vámhivatalnál importbejelentést kell tenni, míg a kivitelhez az exportáló tagállam export engedélyére van szükség. A D mellékletben szereplő fajok esetén csak importbejelentés szükséges.

Kivitel esetén az A-C mellékletben szereplő fajok példányai esetén CITES export engedélyre van szükség. A hazánkban is előforduló és a tanácsi rendelet A, illetve B mellékletének hatálya alá tartozó fajok – a farkas, a barna medve, a hiúz, a vadmacska, a vidra, a rákosi vipera, a borzas gödény, a fekete gólya, a kanalasgém, a rózsás flamingó, a vörösnyakú lúd, a kékcsőréce, a vékonycsőrű póling, az összes ragadozómadár-, bagoly-, daru-, túzok-, tok- (kivéve a kecségét) és orchideafaj, a két orvosipióca-faj, továbbá az erdei ciklámen, a hóvirág, a vetővirág és a tavaszi hérics – természetvédelmi oltalom alatt állnak, így hazánkban az állományok hasznosítása tilos. Ez alól felmentés csak természetvédelmi vagy más közérdekből, például tudományos célból engedélyezhető.

A tagállamok egymás között folytatott kereskedelméhez az uniós rendeletek nem követelik meg az export, re-export és import engedélyek meglétét, ehelyett bizonyos esetekben más dokumentumokhoz kötik a példányok adás-vételét, cseréjét. Ugyanis a tanácsi rendelet alapelveként rögzíti az A mellékletben szereplő fajok kereskedelmi tilalmát. Ez a tilalom vonatkozik az eladásra, a vételre, a vételi és eladási ajánlattételre, a kereskedelmi célú megszerzésre, a kereskedelmi célú bemutatásra és a kereskedelmi nyereséget célzó hasznosításra. Ez alól meghatározott esetekben (pl. fogságban szaporított példányok) felmentés adható. Ilyenkor a példányhoz egy EU-bizonylatot állítanak ki, amellyel a példány a Közösség területén belül elidegeníthető, ill. forgalomba hozható. A B-D mellékletekben szereplő fajok Közösségen belüli mozgása az EU rendeletek alapján nincsen hatósági engedélyhez, illetve az A mellékletes fajoknál leírt EU bizonylathoz kötve. Amennyiben ezek jogszerű megszerzését (a rendelet szerinti behozatalát vagy az Unióban történt szaporítását), illetve legális eredetét a tulajdonos dokumentummal hitelt érdemlően tudja igazolni, a példányok a Közösség területén belül szabadon mozoghatnak, adhatók, vehetők. Fontos, hogy a jogszerű eredetet a Közösség területén belül bárhol dokumentummal kell tudni igazolni, melyből egyértelműen meg kell tudni állapítani azt, hogy az adott példány fogságban szaporított, vagy külföldről hozták be. Az utóbbi esetben az eredeti export- és importengedélyek számának és kiállítási dátumának kell szerepelnie a dokumentumon.

Az Európai Unió rendeleteit egészíti ki a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét szabályozó nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól szóló 292/2008. (XII. 10.) Korm. rendelet, amely a fenti jogszabályokban nem taglalt, Magyarországra vonatkozó speciális részletszabályokat rögzíti:

- bejelentési kötelezettséget ír elő
- kijelöli az illetékes hatóságokat
- részletezi a tartásra vonatkozó szabályozást
- részletezi a tokfajok tartására és a kaviárra vonatkozó szabályok
- meghatározza a szankciókat és részletezi a visszatartás, zár alá vétel, lefoglalás, elkobzás szabályait

Magyarországon bejelentési kötelezettség vonatkozik a tanácsi rendelet A mellékletében foglalt gerinces állatfajok példányaira, valamint a Tanácsi rendelet B mellékletében szereplő emlős-, madár- és szárazfölditeknős-faj élő példányaira. Arról, hogy egy adott példány

szerepel-e a hatósági nyilvántartásban, szükség esetén a területi természetvédelmi hatóságok tudnak tájékoztatást nyújtani. Az eredetet igazoló dokumentum Magyarországon a bejelentésköteles faj esetén a kormányrendeletben meghatározott, a hatóság által kiállított okmány (pl. a hazai származási igazolás, tenyésztői bizonylat, illetve eredet igazolás).

A CITES és a vonatkozó európai uniós rendeletek hazai végrehajtásáért az Agrárminisztérium Biodiverzitás és Génmegőrzési Főosztálya, mint a CITES igazgatási hatóság, és a területi természetvédelmi hatóságok felelősek, együttműködésben a Nemzeti Adó- és Vámhivatallal, a rendőrséggel, a természetvédelmi őrszolgálattal, illetve az állat- és növény-egészségügyi hatósággal.

Mi hazánk szerepe a CITES végrehajtásában?

Az országnak hármasszerepe van az Egyezmény végrehajtása szempontjából. Egyrészt nagy felelősségünk van abban, hogy megakadályozzuk azon illegális eredetű tranzitszállítmányok belépését az EU területére. Ezek elsősorban az ún. balkáni útvonalon érkeznek Magyarországra (pl. vad eredetű görög teknősök, jákópapagájok). Másrészt Magyarország is felvevőpiaca ezen állat- és növényfajoknak, illetve a belőlük készült termékeknek, így a hazai piacra érkező szállítmányok ellenőrzése is feladatunk. Harmadrészt hazánkban is élnek olyan fajok, amelyek keresettek a nemzetközi kereskedelemben. Ezek jogellenes forgalomba hozatalát is meg kell akadályoznunk.

6. Ismertesse a vándorló vadon élő állatfajok védelméről szóló egyezmény tartalmát, valamint a kapcsolódó megállapodásokból fakadó főbb kötelezettségeket.

Az 1979-ben létrejött bonni egyezmény a vándorló fajok összehangolt, nemzetközi védelmét szolgáló keretmegállapodás. Magyarország 1983-ban csatlakozott hozzá. Az egyezmény célja, hogy megteremtse a nemzetközi jogi kereteket a vándorló szárazföldi és tengeri állatfajok védelmére, azok teljes vonulási útvonalán, mivel azok a Föld természetes rendszereinek nélkülözhetetlen részét képezik. Az egyezmény szempontjából vándorlónak kell tekinteni azokat a vadon élő állatfajokat, melyek egyedei időközönként és előre jelezhetően egy vagy több országhatáron átlépnek.

Az egyezmény I. függeléke a kritikusan veszélyeztetett, ezáltal fokozott védelmet igénylő vándorló állatfajokat tartalmazza. A hazánkban rendszeresen előforduló fajok közül a kis lilik, a vörösnyakú lúd, a cigányréce, a rétisas, a fekete sas, a parlagi sas, a túzok, a kerecsensólyom, a kék vércse és a szalakóta szerepel az I. függeléken (az utóbbi 3 faj magyar javaslatra került ebbe a szigorúbb védelmi kategóriába). A II. függeléken a kedvezőtlen védelmi helyzetű fajok szerepelnek, melyek védelmére a vándorlás útvonalába eső országok közös megállapodásokat hivatottak kötni. Hazai fajaink közül a II. függeléken szerepel az összes denevérfajunk, valamennyi ragadozómadár, lényegében az összes vízimadarunk és rovarévó énekesünk, továbbá a fürj, a vadgerle, a szalakóta, a gyurgyalag, a nagy és kis őrgébics, valamint a hazai tokfélék. E fajok védelmére az alábbi, hazánkat is érintő megállapodások jöttek létre: az európai denevérfajok populációinak megőrzéséről szóló megállapodás (EUROBATS), az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről szóló megállapodás (AEWA), továbbá a (nálunk költőfajként eltűnt) csíkosfejű nádiposzáta, a túzok, a (kihalt) vékonycsőrű póling, illetve a ragadozómadarak, illetve az afrikai-eurázsiai vándorló szárazföldi madarak védelmére létrehozott egyetértési memorandumok - melyekhez Magyarország is csatlakozott.

Az egyezményből fakadó kötelezettségeket az alábbiakban lehet összefoglalni:

- a) A részes felek biztosítják az I. függelékben felsorolt vándorló fajok azonnali védelmét, a kipusztulási veszély elhárítása szempontjából fontos élőhelyek megőrzését, illetve élőhelyeik helyreállítását, továbbá a vándorlásukat jelentősen gátló tevékenységek, akadályok káros hatásának a megelőzését, kiküszöbölését, ellensúlyozását vagy minimalizálását.
- b) További kötelezettség az I. függelékben felsorolt fajokat veszélyeztető vagy valószínűleg veszélyeztető tényezőknek a csökkentése, szabályozása, beleértve az I. függelékben szereplő fajokat veszélyeztető nem őshonos fajok betelepülésének vagy betelepítésének ellenőrzését, illetve a már betelepített, betelepült fajok ellenőrzését, állományának esetleges felszámolását.
- c) Az egyezmény II. függelékében szereplő vándorló fajok védelme és gondozása érdekében az előírások az előbbieknél általában enyhébbek, itt – a nemzetközi együttműködés keretében – elsősorban külön megállapodások megkötése a tagállamok feladata.

Az egyezmény legfőbb döntéshozó testülete a Felek Konferenciája. Az egyezmény végrehajtásának koordinálásával, ügyviteli feladatainak ellátásával a Titkárság foglalkozik. Az egyezmény részes felei által létrehozott konzultatív, tanácsadó testület a Tudományos Tanács, melynek főbb feladatai a következők:

- tudományos tanácsadás a Felek Konferenciája, a Titkárság és bármely fél számára;
- kutatási ajánlások, különleges védelmi és kezelési intézkedésekre vonatkozó ajánlások;

- ajánlások készítése az egyes fajok I. vagy II. függelékbe való felvételére;
- ajánlások készítése az egyezmény végrehajtása során felmerülő szakmai problémák megoldására.

Az Egyezmény hatálya alá tartozó fajok jogi védelmét – hat vadászható vízimadár, a nyári és vetési lúd, nagy lilik, tőkés réce, szárcsa, erdei szalonka kivételével – a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény, és a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 8.) KöM rendelet biztosítja (míg a vadászható fajok hasznosítása a vadgazdálkodási jogszabályok alapján, szintén az Egyezmény előírásaival összhangban történik). Hazai fajmegőrzési tervek vannak több faj, mint a fehér gólya, a kis lilik, a kék vércse, a túzok, a széki lile, a barát- és cigányréce, illetve a szalakóta esetében. Emellett folyik a Túzokvédelmi Program végrehajtása, amely magában foglalja a túzokkímélő agrotechnika és vetésszerkezet alkalmazását, a fészkek felderítését és védőzónájuk kialakítását, a fészkek aljak mentését, tojások mesterséges keltetését és a kelés előtt vadon élő tojók alá történő visszahelyezését, a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság által létrehozott dévaványai túzokvédelmi mintaterület működtetését, valamint a Magas Természeti Értékű Terület (MTÉT) rendszer létrehozását. Évek óta folyik a Rétisas Védelmi Program, amely kiterjed többek között a közép feszültségű légvezetékek madárbarát átalakítására (az áramütések kiküszöbölésére) és a fészkelőterületen az erdőgazdálkodási tevékenységek korlátozására, míg a parlagi sas, a kerecsensólyom, a kék vércse és a szalakóta védelmét számos LIFE program végrehajtása segítette, illetve segíti.

A szélerőművek elhelyezésének táj- és természetvédelmi szempontjairól szóló útmutatóba beépítésre került a Bonni Egyezmény határozata - miszerint a szélerőművek engedélyezésénél figyelembe kell venni azoknak a vándorló állatokat esetlegesen károsító hatásait. 2014-ben pedig egy újabb útmutató készült a természetvédelmi hatóságok részére, amely a szélerőművek kerecsensólyomra kifejtett hatásait elemzi.

7. Ismertesse az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről szóló egyezmény tartalmát.

Az 1979-es Berni Egyezmény alapvető célkitűzése a vadon élő állat- és növényfajok és élőhelyeik védelme, különös figyelemmel a veszélyeztetett fajokra (beleértve a vonuló fajokat is) és élőhelyekre, valamint ezek védelme érdekében az európai országok közötti együttműködés elősegítése. Az egyezmény I. fejezete az általános védelmi követelményeket, II. fejezete az élőhelyek védelmének, III. fejezete a fajok védelmének, IV. fejezete pedig a vándorló fajok védelmének speciális elveit, szabályait határozza meg. A részes államoknak meg kell tenniük a "megfelelő és szükséges" intézkedéseket az állat- és növényvilág élőhelyeinek védelmére, különösen azon fajok esetében, amelyeket az egyezmény I. és II. függeléke felsorol. Az I. függelék tartalmazza a fokozottan védett növényeket, a II. a fokozottan védett állatokat. Az I. és II. függeléken szereplő fajok egyezmény szerinti védelmi szintje azonos a hazai természetvédelmi jogszabályok szerinti védett és fokozottan védett kategóriákkal. A III. függeléken az előzőektől eltérően halászható és vadászható fajok is szerepelnek. Az egyezmény értelmében ugyanis védelemnek minősül az is, ha valamely faj "hasznosítása" törvényes korlátozásokkal történik. Az itt szereplő fajok esetében - de a természetvédelmi hatóságok engedélye alapján a II. függelék fajainál is - be kell tartani azokat a korlátozásokat, amelyeket a IV. függelék tartalmaz, azaz nem használhatók az ott felsorolt befogási, halászati, vadászati módszerek. Ezen kívül csak - az országok által előírt - időszakban történhet e fajok hasznosítása, és ideiglenes vagy helyi tilalmakat is be kell vezetni annak érdekében, hogy a megfelelő állományok fennmaradása biztosítható legyen. Természetesen ez az egyezmény is kiter az európai élővilág védelmét szolgáló kutatási, tájékoztatási és egyéb területeken való együttműködés elősegítésére. Ösztönzi az Európában a kipusztulás szélére került fajok visszatelepítését, előzetes tanulmányok és más országok tapasztalatainak figyelembevétele alapján. Ebben az egyezményben jelenik meg először a nem (ös)honos fajok betelepülésének, telepítésének szigorú ellenőrzésére vonatkozó rendelkezés.

E nemzetközi megállapodás célkitűzéseinek gyakorlati megvalósítását az Európai Unióban a madár-, illetve az élőhelyvédelmi irányelv által előírt feladatok fedik le. Az egyezmény, illetve a két irányelv lényegében ugyanazon fajok védelmére terjed ki. Az egyezményhez Magyarország 1989-ben csatlakozott, és valamennyi, a természetvédelem, a vad- és halgazdálkodás területén elfogadott jogszabályunk, illetve azok végrehajtása segíti ezen egyezmény célkitűzéseinek megvalósítását.

Az egyezmény tagállamai konkrét esetekre vonatkozó ajánlásokat is elfogadnak. Ezek közül eddig egy vonatkozott kifejezetten Magyarországra, a rákosi vipera védelmének szigorítását kérték a magyar természetvédelemtől. Ezért kutatási és védelmi program készült, amelyekhez két sikeres LIFE-Nature program is társult.

2011-ben, hazánk EU-elnöksége során, Budapesten szervezték azt a nemzetközi konferenciát, amely Budapest Deklaráció címmel nyilatkozatot és akcióttervet fogadott el a szabadvezetékek mentén történő madárpusztulások felszámolása céljából. A Berni Egyezmény égisze alatt folyik a tevékenységek nemzetközi szintű összehangolása, a hazai végrehajtást az Akadálymentes Égbolt megállapodás keretében folyó együttműködés segíti. Hasonló munka folyik az illegális madárpusztítások visszaszorítása érdekében, valamint külön szakmai csoport működik az idegenhonos inváziós fajokkal szembeni küzdelem összehangolása érdekében.

8. Ismertesse a biológiai sokféleségről szóló egyezmény tartalmát, főbb rendelkezéseit.

A biológiai sokféleséggel és ökoszisztéma szolgáltatásokkal kapcsolatban készült tudományos felmérések, értékelések és tanulmányok alapján ma már egyértelmű, hogy a világ egy kritikus ponthoz érkezett. Az emberi tevékenység hatására világszinten mintegy egy millió állat- és növényfajt fenyeget a kipusztulás veszélye, a szárazföldi élőhelyek több mint 75%-át jelentős mértékben megváltoztattuk, az édesvízi élőhelyek több mint 85%-a elveszett és az Európai Unióban is a legjelentősebb élőhelytípusok csupán 16%-a, a védett fajok pedig 23%-a van kedvező természetvédelmi helyzetben. Életünk biológiai alapjai sebezhetővé és kiszolgáltatottá váltak, melynek legfontosabb kiváltó okai a területhasználat változása és ez által az élőhelyek eltűnése, töredezetté válása és átalakulása, az éghajlatváltozás, a környezetszennyezés, az idegenhonos inváziós fajok terjedése és legfőképpen az állatok, a növények és egyéb vadon élő szervezetek túlzott mértékű közvetlen hasznosítása.

Az 1993-ban elfogadott Biológiai Sokféleség Egyezmény célkitűzése a biológiai sokféleség megőrzése, komponenseinek fenntartható használata, a genetikai erőforrások hasznosításából származó előnyök igazságos és méltányos elosztása, beleértve a genetikai erőforrásokhoz való megfelelő hozzáférhetőséget, technológiák átadását és pénzeszközök biztosítását. Az Egyezmény egyensúlyra törekszik a három hangsúlyos cél megfogalmazásában a megőrzés, a használat és a hasznok megosztása között. A biológiai sokféleség védelmét szolgáló szempontokat be kell építeni az érintett ágazatok döntéshozatalába, az ágazati stratégiákba és programokba.

A biológiai sokféleség világszintű csökkenésének megállítása érdekében 2010-ben elfogadták a 2020-ig szóló Stratégiai Tervet, amellyel összhangban elkészült az Európai Unió és hazánk 2010 utáni időszakra vonatkozó Biodiverzitás Stratégiája. A stratégia 2020 utáni időszakra történő megújítása, mindhárom szinten, folyamatban van.

Az egyezmény fontos alappillére az egyre nagyobb mértékben csökkenő genetikai erőforrások védelme. Ennek megfelelően a vadon élő növényeink természetes élőhelyen történő (in situ) megőrzésének kiegészítése érdekében fenn kell tartani a vadon élő növényeink génbankjaként működő Pannon Magbankot és az ex situ megőrzésben szerepet játszó botanikus kerteket is. A biodiverzitás védelme természetesen nemcsak a vadon élő növények, állatok sokszínűségének megóvását, tehát a klasszikus természetvédelmi feladatokat jelenti, hanem a mezőgazdasági biodiverzitás (agrobiodiverzitás) megőrzését is. Ennek érdekében az Agrárminisztérium szakmai stratégiát dolgozott ki az élelmezési célú növényi genetikai erőforrások megőrzéséről.

Az egyezmény végrehajtását két jegyzőkönyv is segíti, a 2000-ben elfogadott Cartagena Jegyzőkönyv a biológiai biztonságról, illetve a Nagojai Jegyzőkönyv a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésről, valamint a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásáról. Hazánk mindkét jegyzőkönyvet azok hatálybalépése óta végrehajtja. Míg az első a GMO-politikánk nemzetközi háttérét, az utóbbi a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés jogi háttérét biztosítja. A génmódosított szervezetekre vonatkozó szabályozást az elővigyázatosság elvét szem előtt tartva, alapos környezeti és egészségügyi hatásvizsgálatokat megkövetelve hajtjuk végre, biztosítva hazánk mezőgazdaságának GMO mentességét.

9. Ismertesse a természetvédelmi jogi szabályozás alkotmányos alapjait.

A magyar természetvédelem jogi szabályozásának történetét összefoglalva elmondható, hogy – más európai államok gyakorlatához hasonlóan – gyökerei, előzményei évszázados múltra tekintenek vissza, elsősorban az erdőtörvényekben, vadászati jogszabályokban ismerhetők fel. Ennek megfelelően a természetvédelem intézményesülésének kezdetei is alapvetően az erdészeti igazgatáshoz kötődtek, az önálló természetvédelmi háttér és szervezeti struktúra kialakulási folyamata után azonban már önálló szabályozási területről és igazgatási ágazatról beszélhetünk.

A természet általános és kiemelt védelmét szolgáló jogszabályok a hazai jogrendszer egészét áthatják az Alaptörvény rendelkezéseitől egészen az egyes önkormányzati rendeletek szintjéig. Természetesen ez a hatás a jogszabály tartalmának a függvényében más és más, sőt a jogi szabályozás egyes részei a természet "érdekeivel" kontraindikáltak is lehetnek (pl. zöldmezős beruházást támogató vagy intenzív mezőgazdasági hasznosítást preferáló szabályozás).

A korábbi Alkotmányhoz hasonlóan az új Alaptörvény elismeri az egészséghez való jogot, továbbá megfogalmazza az egészséghez való jog biztosításának garanciáit, egyéb rendelkezések mellett az állam környezetvédelmi felelősségét is. A génmódosított élőlények mezőgazdasági alkalmazásának világos, egyértelmű tilalmával, az elővigyázatosság elvének megfelelően. Alaptörvény biztosítja az elmúlt húsz év környezetvédelmi jogértelmezésének folytonosságát, amely garantálja, hogy valamennyi környezetjogi alapelv (megelőzés, elővigyázatosság, integráció stb.) változatlan tartalommal érvényes maradjon, sőt a szennyező fizet elvének egyik „részszabálya” külön is alkotmányi szintre emelkedett (ezzel erősítve az egyéb alapelvek jelentőségét is).

Az Alaptörvény környezetvédelmi rendelkezései két részre oszthatók. Egyfelől új szabályozási elemként az egész államszervezetre és jogrendszerre nézve kötelező erővel szabályozza a természeti erőforrások védelmét a jövő nemzedékek érdekeire tekintettel, másfelől pedig az Alaptörvény természetes módon a hagyományos alapjogi gondolkodásnak is eleget tesz, amikor elismeri az egészséges környezethez való jogot. Általánosságban megállapítható, hogy az Alaptörvény kiterjeszti és tovább erősíti a hazai környezetvédelmi jog alkotmányos alapjait és jogi értelemben is magasabb szintre emeli a jövő nemzedékek iránti felelősséget. Alaptörvény előremutatón szabályoz, amikor a jelen nemzedékek szükségleteinek kielégítését a fenntartható fejlődés definíciójának megfelelően egyensúlyba hozza a jövő nemzedékek érdekeinek figyelembevételével.

Az alkalmazott kettősségnek (elsődleges-másodlagos természetvédelmi jogszabály) megfelelően beszélhetünk olyan jogszabályokról, amelyek másodlagosan tartalmaznak természetvédelmi előírásokat, illetve amelyek kifejezetten természetvédelmi érdekeket szolgáló normák (elsődleges szabályozás).

Másodlagos természetvédelmi szabályoknak mindazon jogszabályok tekinthetőek, amelyek szabályozási célja, tartalma elsősorban nem természetvédelmi indíttatású, de indirekt formában mégis kivált ilyen joghatást. Ebbe a körbe tartoznak mindazok a jogszabályok, amelyek valamely környezeti elemre vonatkoznak (pl. vízgazdálkodási törvény) vagy valamely természeti erőforrás igénybevételét szabályozzák (pl. bányatörvény, erdőtörvény, termőföld törvény).

Elsődlegesen természetvédelmi tárgyú jogszabálynak az 1996-ban, többévi előkészítés után az Országgyűlés által elfogadott, *a természet védelméről szóló* 1996. évi LIII. törvény (a Tvt.), és a felhatalmazása alapján kiadásra került önálló vagy végrehajtási típusú rendeletek tekintendők, amelyeknek a kimondott, deklarált célja a természet általános vagy kiemelt védelmének biztosítása. Ugyanakkor a természet védelmének kettős jellege (általános,

kiemelt) miatt az elsődleges és másodlagos szabályozás szerinti megkülönböztetés határvonalai már elmosódnak (pl. a vadászati jogszabályok élőhely-védelmi rendelkezései a természet általános védelmét is szolgálják). Emiatt a hazai jogi szabályozás áttekintése során célszerűbb a természet védelme kettőssége alapján osztályozni, és legfeljebb ezeken belül beszélhetünk elsődleges vagy másodlagos szabályokról.

10. Ismertesse a természet védelmének a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényen alapuló rendszerét.

Fejezetek

I. rész – Általános rendelkezések

Az első rész az alábbi fejezeteket tartalmazza:

- A törvény célja
- A törvény hatálya
- Alapfogalmak
- Alapelvek

II. rész – A természeti értékek és természeti területek általános védelme

A második rész az alábbi fejezeteket tartalmazza:

- Tájvédelem
- A vadon élő élővilág általános védelme
- Természeti területek körének meghatározása
- Az élőhelyek általános védelme
- A földtani természeti értékek általános védelme
- A természeti értékek és a természeti területek védelmével kapcsolatos eljárási szabályok

III. Rész – Természeti területek és értékek kiemelt oltalma

A harmadik rész az alábbi fejezeteket tartalmazza:

- Védetté nyilvánítási eljárás
- A védett természeti területek
- Védőövezet
- Védett természeti területekre vonatkozó szabályok
- Az Európai Közösségek jogi aktusaiban meghatározott védettségű kategóriába tartozó területek kijelölése
- Védett növény- és állatfajok, társulások
- A barlangok védelme
- Védett ásványi képződményekre vonatkozó szabályok

IV. Rész – A természet védelmének tervezési és szervezeti rendszere

A negyedik rész az alábbi fejezeteket tartalmazza:

- A természet védelme és a területi tervezés
- A természetvédelem állami szervezete
- Az ügyész szerepe a természetvédelemben
- Az önkormányzatok természetvédelmi feladatai
- A nyilvánosság részvétele a természet védelmében
- Természetvédelmi információs rendszer

V. Rész - A természet védelmének tulajdoni és gazdasági alapjai

Az ötödik rész az alábbi fejezeteket tartalmazza:

- Tulajdonjogi rendelkezések
- Gazdasági és pénzügyi jogi előírások
- Támogatások és kártalanítás
- Biztosíték és biztosítás

- Védett állat kártételének megelőzésére, a kárviselésre vonatkozó szabályok

VI. Rész – A természetvédelem eljárásjogi szabályai és szankciói

A hatodik rész az alábbi fejezeteket tartalmazza:

- Eljárási rendelkezések
- A természeti állapotfelmérés
- A természetvédelmi bírság
- Idegenhonos inváziós fajokkal kapcsolatos bírság
- Polgári jogi felelősség
- Vegyes és záró rendelkezések

Alapfogalmak

a) természeti érték: a természeti erőforrás [Kt. 4. § c) pont], az élővilág és a fennmaradásához szükséges élettelen környezete, valamint más - e törvényben meghatározott -, természeti erőforrásnak nem minősülő környezeti elem [Kt. 4. § a) pont], beleértve a védett természeti értéket is;

b) természeti terület: valamennyi olyan földterület, melyet elsősorban természetközeli állapotok jellemeznek; (a Tvt. 15. § (1) bekezdése alapján természeti területnek minősül, ha a természetközeli állapotban levő erdő, gyepek, nádasok, művelési ágú termőföld);

c) természetes állapot: az az élőhely, táj, életközösség, melynek keletkezésében az ember egyáltalán nem, vagy - helyreállításuk kivételével - alig meghatározó módon játszott szerepet, ezért a benne végbemenő folyamatokat többségében az önszabályozás jellemzi;

d) természetközeli állapot: az az élőhely, táj, életközösség, amelynek kialakulására az ember csekély mértékben hatott (természeteshez hasonlító körülményeket teremtve), de a benne lejátszódó folyamatokat többségükben az önszabályozás jellemzi, de közvetlen emberi beavatkozás nélkül is fennmaradnak;

e) védett természeti érték (természetvédelmi érték): e törvény vagy más jogszabály által védetté, fokozottan védetté nyilvánított - kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő - élő szervezet egyede, fejlődési alakja, szakasza, annak származéka, illetőleg az élő szervezetek életközösségei, továbbá barlang, ásvány, ásványtársulás, ősmaradvány;

f) élő szervezet (élőlény): mikroorganizmusok, gombák, növények és állatok fajtái, alfajtái, változatai (a továbbiakban együtt: fajok);

g) védett természeti terület: e törvény vagy más jogszabály által védetté vagy fokozottan védetté nyilvánított (kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő) földterület;

h) Natura 2000 terület (európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű terület): külön jogszabályban meghatározott különleges madárvédelmi terület, különleges természetmegőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területnek kijelölt terület, illetve az Európai Unió által jóváhagyott különleges természetmegőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület;

i) élőhely: az a meghatározható térbeli egység, ahol adott élő szervezet és állománya (populáció), vagy élőlények életközössége a természeti rendszerben előfordul és a kialakulásához, fennmaradásához, szaporodásához, tenyésztéséhez szükséges környezeti feltételek adottak;

j) biológiai sokféleség: az élővilág változatossága, amely magában foglalja az élő szervezetek genetikai (fajon belüli), valamint a fajok és életközösségeik közötti sokféleséget és maguknak a természeti rendszereknek a sokféleségét;

k) természeti (ökológiai) rendszer: az élő szervezetek, életközösségeik, valamint ezek élettelen környezetének dinamikus és természetes egysége;

l) életközösség (társulás): az élővilág egy meghatározott élőhelyen található olyan szerveződése, amelyben a különböző élő szervezetek állományai meghatározott kapcsolatrendszerben élnek együtt;

m) fenntartható használat (hasznosítás): a természeti értékek olyan módon és ütemben történő használata, amely nem haladja meg megújuló képességüket, nem vezet a természeti értékek és a biológiai sokféleség csökkenéséhez, ezzel fenntartva a jelen és jövő generációk életlehetőségeit;

n) természetkímélő megoldás (természetkímélő gazdálkodás): olyan, a fenntartható használat részét képező eljárás, módszer, gazdálkodási mód, technológia vagy más, a természettel kapcsolatos magatartás, amely csak olyan mértékben befolyásolja a természeti értékeket, területeket, a biológiai sokféleséget, hogy természetes vagy természetközeli állapotuk fennmaradjon;

p) egyed (példány): élő szervezet, annak valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota és származéka, valamint az elpusztult élőlény, illetve az a termék vagy készítmény, amelyről csomagolása vagy egyéb irat, adat, illetve körülmény alapján megállapítható, hogy a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz;

q) natúrpark: a helyi közösségek (önkormányzatok, társadalmi szervezetek, gazdálkodó szervezetek és az érintett lakosság) összefogása eredményeként létrejövő, a táji, természeti és kulturális értékek megőrzésén és fenntartható hasznosításán alapuló terület- és vidékfejlesztési célok megvalósulását is támogató, meghatározott területre vonatkozó együttműködés, amely e törvény végrehajtására kiadott jogszabály szerint jön létre;

r) ökoszisztéma-szolgáltatás: az 1143/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 3. cikk 6. pontja szerint azok a javak (termékek és szolgáltatások), amelyeket az ökológiai rendszer természetes vagy átalakított formájában nyújt, növelve a társadalom és a tagjainak jóllétét.

11. Mi a természet védelmének a célja és melyek az általa érintett értékek, a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény alapján?

Magyarország Alaptörvénye P) cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.

Ha nagyon tömören kellene vázolni a természetvédelem célját, akkor azt a fenntartható természethasználattal lehetne jellemezni. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (továbbiakban: Tvt.) ezen általános elveken túlmenően konkrétan is meghatározza a természetvédelem célját mind az általános természetvédelem, mind pedig a hagyományos (kiemelt védelmet biztosító) természetvédelem tekintetében.

A Tvt kimondja, hogy a törvény célja

- a természeti értékek és területek, tájak, valamint azok természeti rendszereinek, biológiai sokféleségének általános védelme, megismerésének és fenntartható használatának elősegítése,
- a társadalom egészséges, esztétikus természet iránti igényének kielégítése,
- a természetvédelem hagyományainak megóvása, eredményeinek továbbfejlesztése,
- a természeti értékek és területek kiemelt oltalma, megőrzése, fenntartása és fejlesztése.

A természet védelmét szolgáló jogszabályoknak hagyományosan egyik legfontosabb alapkérdése, hogy milyen természeti tárgyakat kíván oltalomban részesíteni. Ezt a jogi szabályozás mindenkor részletesen meghatározta, a korábbi időszakban szinte tételesen. A Tvt. alapjaiban szakított azzal a felfogással, amely a természetvédelmet kizárólag a kiemelt oltalom alatt álló természeti értékek védelmével azonosítja, és így a védelemre érdemes természeti tárgyak taxatív felsorolásával is. A holisztikus elvvel összhangban a Tvt. a törvény céljai körében két területet jelöl meg. Külön tárgyalja a természet általános védelmét (ami kiterjed – a kiemelten védetté nyilvánítástól függetlenül – valamennyi természeti értékre és területre), másfelől a hagyományos természetvédelmet (ami a külön jogszabályokkal kiemelt védelemben részesített, azaz védett természeti értékeket és területeket jelenti). E konstrukció az általános védelmi elv alapján biztosít egy „védelmi minimumot” valamennyi természeti érték és terület számára, míg a különleges jelentőségű (ritkaságú, veszélyeztetettségű, stb.) értékek, területek megóvását a kiemelt védettséget – az ehhez kapcsolódó szigorúbb jogkövetkezményeket meghatározó – biztosító jogi formák (pl. védetté nyilvánítás) garantálják.

A fentieknek megfelelően a Tvt. alapján a természet védelme magában foglalja a természet értékeinek általános védelme körében:

- a tájak általános védelmét (tájvédelem);
- a vadon élő élővilág általános védelmét;
- az élőhelyek, illetve természeti területek általános védelmét;
- a földtani természeti értékek általános védelmét;

a kiemelt védelem körében:

- a védett természeti területek;
- a védett természeti értékek védelmét.

A természet védelmével – pontosabban a védelem értékeinek meghatározásával – kapcsolatos, négy legfontosabb fogalom a következő:

- természeti érték: a természeti erőforrás, az élővilág és a fennmaradásához szükséges élettelen környezet, valamint más – a Tvt.-ben meghatározott – természeti erőforrásnak nem minősülő környezeti elem (a környezeti elem és a természeti erőforrás fogalmának értelmezésében a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény ad eligazítást);
- természeti terület: valamennyi olyan földterület, melyet elsősorban természetközeli állapotok jellemeznek;
- védett természeti érték (természetvédelmi érték): a Tvt. vagy más jogszabály által védetté, fokozottan védetté nyilvánított – kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő – élő szervezet egyede, fejlődési alakja, szakasza, annak származéka, illetőleg az élő szervezetek életközösségei, továbbá barlang, ásvány, ásványtársulás ősmaradvány;
- védett természeti terület: a Tvt. vagy más jogszabály által védetté, fokozottan védetté nyilvánított (kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő) földterület.

A védett természeti értékek és területek tekintetében a Tvt. 22. §-a ad eligazítást, egyfelől a védetté nyilvánítási indokok, másfelől a védetté nyilvánítandó értékek tekintetében. Védetté nyilvánítani tudományos, kulturális, esztétikai, oktatási, gazdasági és más közérdekből, valamint a biológiai sokféleség megőrzése céljából lehet.

A védetté nyilvánítható értékcsoportok – a természetvédelmi szakirodalom által általánosan elfogadott tipologizálás szerint – az alábbi főbb típusokba sorolhatóak:

- a) földtani, felszínalaktani és talajtani értékek: pl. földtani képződmények és alapszelvények, ásványok, ásványtársulások, ősmaradványok, továbbá lelőhelyeik, tipikus és ritka talajszelvények, barlangok, felszíni területük, más karsztjelenségek, továbbá felszíni, felszínalaktani képződmények;
- b) víztani értékek: pl. források, álló és folyóvizek, így különösen tavak, patakok, mocsarak vagy más olyan vizes élőhelyek, amelyek elsősorban védett növény- és állatfajok élőhelyeül szolgálnak;
- c) növényzeti értékek: pl. vadon élő növények és társulásaik, élőhelyeik, növénytelepítések, így különösen parkok, arborétumok, történelmi vagy botanikus kertek, egyes növények, növénycsoportok, régi hazai növényfajok;
- d) állattani értékek: pl. vadon élő állatfajok, életközösségeik, régi hazai háziállatfajok, fajták és változatok, valamint a vadon élő szervezetek tartózkodó és élőhelyei, továbbá élőállat-gyűjtemények;
- e) tájképi értékek: pl. különösen szép, természetes és természetközeli tájak, tájrészletek, természeteshez közelálló kultúrtájak;
- f) kultúrtörténeti értékek: pl. a természethez kötött kultúrtörténeti emlékek, történelmi emlékhelyek, műemlékek természetes környezete.

A természeti érték, valamint a földterületek különleges oltalma általában – külön eljárás szerinti – védetté nyilvánítással jön létre (Tvt. 23. § (1) bekezdés). Kivételt képeznek ez alól azok az értékek, területek, amelyeknek a védelméről maga a Tvt. rendelkezik (un. ex lege védett értékek, területek). Ezek a következők:

- a) barlang (a földkérget alkotó kőzetben kialakult olyan természetes üreg, melynek hossz tengelye meghaladja a két métert és – jelenlegi vagy természetes kitöltésének eltávolítása utáni – mérete egy ember számára lehetővé teszi a behatolást). A barlangok 1961 óta ex lege természetvédelmi oltalom alatt állnak;
- b) forrás (a felszín alatti víz természetes felszínre bukkanása, ha a vízhozama tartósan meghaladja az 5 liter/percet, akkor is, ha időszakosan elapad);

- c) víznyelő (az állandó vagy időszakos felszíni vízfolyás karsztba történő elnyelődési helye);
- d) lúp (olyan földterület, amely tartósan vagy időszakosan víz hatásának kitett, illetőleg amelynek talaja időszakosan vízzel telített, és amelynek jelentős részén lápi életközösség, illetve lápi élő szervezetek találhatók, vagy talaját változó kifejlődésű tőzegtartalom, illetve tőzegképződési folyamatok jellemzik);
- e) szikes tó (olyan természetes vagy természetközeli vizes élőhely, amelynek medrét tartósan vagy időszakosan legalább 600 mg/liter nátrium kation dominanciájú oldott ásványi anyag tartalmú felszíni víz borítja, illetve a területén sziki életközösségek találhatók);
- f) kunhalom (olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilág védelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagasodó jellegével meghatározó eleme lehet a tájnak);
- g) földvár (olyan védelmi céllal létesített vonalas vagy zárt alakzatú földmű, amely azonosíthatóan fennmaradt domborzati elemként történeti, kulturális örökségi, felszínalaktani, illetve tájképi értéket képvisel).

12. Melyek a védett természeti területek kategóriái (a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény szerinti osztályozások alapján)? Röviden jellemezze őket.

A Tvt. a védett természeti területek fajtáit a hatályos szabályozással és nemzetközi kötelezettségvállalásainkkal összhangban állapítja meg. Ennek megfelelően a védett természeti területek tipizálása meglehetősen cizellált, többféle "osztályozás" létezik egymás mellett. A különböző típusok létét eltérő indokok támasztják alá (pl. jogalkotási, természetvédelmi tradíciók, nemzetközi egyezmények, hazánk nemzetközi szervezethez tartozása). A Tvt. alapján védetté nyilvánított földterületek gyűjtőfogalma a védett természeti terület, amely az összes tipizálási kategóriát magában foglalja. A különböző csoportok és a hozzájuk kapcsolódó altípusok az alábbiak:

1.) A védett természeti terület a védelem jelentősége és a védetté nyilvánításra jogosult szerint az alábbi két típusba sorolható;

- a) országos jelentőségű védett természeti terület: védetté nyilvánításáról a természetvédelemért felelős miniszter (továbbiakban miniszter) rendeletben dönt. Valamennyi ex lege védett természeti terület országos jelentőségűnek minősül.
- b) helyi jelentőségű védett természeti terület: védetté nyilvánításáról a települési önkormányzat képviselőtestülete rendeletben dönt, illetve a jogelődök által védetté nyilvánított területek tartoznak ide.

2.) A védett természeti terület a védelem kiterjedtségének, céljának, hazai és nemzetközi jelentőségének megfelelően lehet:

- a) Nemzeti park, amely az ország jellegzetes, természeti adottságaiban lényegesen meg nem változtatott, olyan nagyobb kiterjedésű területét jelenti, aminek elsődleges rendeltetése a különleges jelentőségű, természetes növény- és állattani, földtani, víztani, tájképi és kultúrtörténeti értékek védelme, a biológiai sokféleség és természeti rendszerek zavartalan működésének fenntartása, az oktatás, a tudományos kutatás és a felüdülés elősegítése. Jelenleg hazánkban 10 nemzeti park van, amelyek az alapításról szóló jogforrás megjelenési évének megjelölésével az alábbiak: Hortobágyi Nemzeti Park 1973, Kiskunsági Nemzeti Park 1975, Bükk Nemzeti Park 1977, Aggteleki Nemzeti Park 1985, Fertő-Hanság Nemzeti Park 1991, Duna-Dráva Nemzeti Park 1996, Körös-Maros Nemzeti Park 1997, Balaton-felvidéki Nemzeti Park 1997, Duna-Ipoly Nemzeti Park 1997, Órségi Nemzeti Park 2002. Nemzeti park létrehozására kizárólag a miniszter jogszabályban jogosult.
- b) Tájvédelmi körzet, amely az ország jellegzetes természeti, tájképi adottságokban gazdag nagyobb, általában összefüggő területe, tájrészlete, ahol az ember és természet kölcsönhatása esztétikai, kulturális és természeti szempontból jól megkülönböztethető jelleget alakított ki és elsődleges rendeltetése a tájképi és a természeti értékek megőrzése. Hazánkban jelenleg 39 tájvédelmi körzet van. Tájvédelmi körzet létrehozására csak miniszter jogszabályban jogosult.
- c) Természetvédelmi terület, amely az ország jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő területe, amelynek elsődleges rendeltetése egy vagy több természeti érték, illetve ezek összefüggő rendszerének a védelme. Hazánkban jelenleg 170 országos jelentőségű természetvédelmi terület van. Országos jelentőségű természetvédelmi terület létrehozására a miniszter jogosult, a helyi jelentőségű természetvédelmi területet a települési önkormányzat képviselőtestülete jogszabállyal hozhatja létre.
- d) Természeti emlék, amely valamely különlegesen jelentős egyedi érték, képződmény és annak védelmét szolgáló terület. Létrehozására országos jelentőségű természeti emlék esetében a miniszter jogszabályban (jelenleg egyetlen ilyen miniszteri rendelet

létezik), helyi jelentőségű természeti emlék esetében pedig a települési önkormányzat képviselőtestülete önkormányzati rendeletben jogosult. Az ex lege védett forrás, víznyelő, kunhalom, földvár természeti emlékeknek minősül.

A fenti konstrukció a természetvédelem tradícióival áll összhangban, hiszen a Tvt. előtti jogi szabályozáshoz képest újabb kategóriát nem tartalmaz. Sajátos követelmény viszont, hogy valamennyi nemzeti park területét – a nemzetközi előírásokkal összhangban és a miniszter által rendeletben meghatározott elvek szerint – természeti, kezelt és bemutató övezeti kategóriákba kell besorolni. (Erről a nemzeti parkok területének övezetekbe való besorolásáról és az egyes övezetekre vonatkozó általános természetvédelmi előírásokról szóló 134/2013. (XII. 29.) VM rendelet rendelkezik.)

3.) Ha nemzeti park, tájvédelmi körzet, vagy országos jelentőségű természetvédelmi terület vagy annak egy része megóvásához különleges intézkedés szükséges, a területet a miniszter rendeletben fokozottan védetté nyilváníthatja. A törvény erejénél fogva (ex lege) fokozottan védett a nemzeti park természeti övezete, a bioszféra rezervátum magterülete, továbbá az erdőrezervátum magterülete. A fokozottan védettség minden esetben járulékos kategória, hiszen csak védett terület lehet fokozottan védett. (Az más kérdés, hogy esetleg egy jogszabályban történik a védetté és fokozottan védetté nyilvánítás is.)

4.) Különleges védelmi kategóriák a következők:

- a) tudományos rezervátum: nemzeti parkot, tájvédelmi körzetet vagy országos jelentőségű természetvédelmi területet a miniszter rendeletben tudományos célokra kijelölhet.
- b) bioszféra rezervátum: nemzeti park, tájvédelmi körzet, természetvédelmi terület, vagy azok meghatározott része, ha nemzetközileg kiemelkedő tudományos értéket képvisel, a miniszter által – nemzetközi kötelezettségvállalásainkkal összhangban – bioszféra rezervátummá minősíthető. A bioszféra rezervátumon belül a kiemelkedő természetvédelmi érték közvetlen megóvására magterületet kell kijelölni.
- c) erdőrezervátum: a természetes vagy természetközeli állapotú erdei életközösség megóvását, a természetes folyamatok szabad érvényesülését, továbbá a kutatások folytatását szolgáló erdőterületeket a miniszter az agrárpolitikáért felelős miniszterrel egyetértésben rendeletben erdőrezervátummá nyilvánítja. Az erdőrezervátumot valamely védettségi kategóriába (nemzeti park, tájvédelmi körzet, természetvédelmi terület, természeti emlék) is be kell sorolni.
- d) natúrpark: természeti terület, védett természeti terület, valamint ezen területek meghatározott része tekintetében a miniszter – ha annak nemzetközi gyakorlatban kialakult és elfogadott feltételei fennállnak – a natúrpark elnevezés használatához hozzájárulhat. A natúrpark az ország jellegzetes természeti, tájképi és kultúrtörténeti értékekben gazdag, a természetben történő aktív kikapcsolódás, felüdülés, gyógyulás, fenntartható turizmus és a természetvédelmi oktatás, nevelés, ismeretterjesztés, továbbá a természetkímélő gazdálkodás megvalósítását szolgáló nagyobb kiterjedésű területe.

A fentiekből látható, hogy valamennyi különleges védelmi kategória minden esetben járulékos, kivétel csak akkor létesíthető, ha a védett természeti terület valamely más (a 2. pont szerinti) kategóriába is be van sorolva.

13. Ismertesse a védett természeti területekre vonatkozó előírásokat, a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényből származó példákkal.

A védett természeti területeken a természetvédelmi követelmények, a természetvédelmi célok megvalósítása alapvetően kétféleképpen biztosítható.

- Az egyik a védett természeti területeken (ezen belül is elsősorban a nemzeti parkokban) az állam tulajdonjogának, tartós bérleti jogának stb. és állami természetvédelmi szervek természetvédelmi kezelési jogának biztosításával, kiegészítve egyes kisebb területeken más, elsődlegesen természetvédelmi célokra létrehozott szervezetek tulajdonjogával.
- A másik megoldás a természetvédelmi célok tisztán közigazgatási eszközökkel, hatósági, szakhatósági előírásokkal, azok ellenőrzésével való megvalósítása. Ebben az esetben a tulajdonjog indifferens, az előírások egyaránt köteleznek mindenkit.
- Valójában létezik egy harmadik megoldás is, amely az előző két megoldás kombinációjára épül. A legértékesebb védett természeti területeken biztosítani kell az állam tulajdonjogát és a természetvédelmi szervek természetvédelmi kezelési jogát. Azokon a területeken, ahol az alacsony intenzitású, extenzív, illetve biogazdálkodási formák a természetvédelem érdekeit és céljait nem sértik, elegendő a hatósági eszközök alkalmazása megfelelő ösztönző-támogató rendszerrel.

A Tvt. kategorikusan kimondja, hogy a természeti értékek és területek védelme, illetve ennek megóvását szolgáló szabályok megtartása minden természetes és jogi személynek, valamint más szervezetnek kötelezettsége. Hasonló generális előírás az is, hogy a védett természeti terület jellegét és állapotát tilos a természetvédelmi célokkal ellentétesen megváltoztatni.

Védett természeti területen a természetvédelmi hatóság előzetes engedélyének beszerzése szükséges többek között az alábbi tevékenységekhez:

- a) kutatás, gyűjtés, kísérlet végzéséhez, kivéve, ha a kutatást országos jelentőségű védett természeti területen a nemzeti park igazgatóság (továbbiakban: igazgatóság) végzi;
- b) a gyepek feltöréséhez, felújításához, felülvetéséhez, öntözéséhez, legeltetéshez, kaszáláshoz;
- c) a terület helyreállításához, jellegének, használatának megváltoztatásához;
- d) termőföldnek nem minősülő földterület rendeltetésének, termőföld művelési ágának a megváltoztatásához;
- e) az erdőről és az erdő védelméről szóló törvény hatálya alá nem tartozó fa, facsoport, fasor, fás legelőn lévő fa kivágásához, telepítéséhez;
- f) nád és más vízínövényzet égetéséhez, irtásához, aratásához, gyepek- és parlagterület, tarló és szalma égetéséhez, valamint – a kijelölt és kiépített tűzrakóhely kivételével – erdőterületen tűz gyújtásához;
- g) növényvédő szerek, bioregulátorok és egyéb irtószerek, valamint a talaj termékenységét befolyásoló vegyi anyagok felhasználásához;
- h) horgászathoz;
- i) közösségi és tömegsportesemények rendezéséhez, sportversenyhez, technikai jellegű sporttevékenység folytatásához;
- j) járművel történő közlekedéshez, az arra kijelölt utak, az engedélyezett tevékenységek végzéséhez szükséges munkagépek, valamint a feladatokat ellátó – külön jogszabályokban erre feljogosított – személyek járművei kivételével.

Fokozottan védett természeti terület esetén a területre történő belépéshez is engedély szükséges, a jelzett turistautak és tanösvények kivételével. Ezt az engedélyt a

természetvédelmi hatóság adja ki, az igazgatóság szakértői véleményének figyelembevételével. A külön jogszabályok alapján erre feljogosított személyek – feladatuk ellátásához szükséges mértékben – engedély nélkül beléphetnek. A természetvédelmi hatóság szakhatósági hozzájárulása szükséges:

- földrészlet megosztása, alakjának, terjedelmének megváltoztatása;
- telekalakítás, építés, létesítés és használatbavétel;
- nyomvonalas létesítmény és földmű építése;
- ipari, mezőgazdasági, szolgáltatási tevékenység végzéséhez szükséges telep létesítésének engedélyezése során;
- külön jogszabályban meghatározott esetben az erdészeti, vadászati, halászati hatósági eljárásokban;
- bányatelek megállapításának, módosításának, az ásványi nyersanyag feltárására, kitermelésére, valamint a meddőhányó hasznosítására, a kitermelés szünetelésére, a bánya bezárására vonatkozó műszak üzemi tervek és a tájrendezési terv jóváhagyásának, továbbá a bányászati létesítmények építésének és üzembe helyezésének engedélyezésekor;
- termőföld más célú hasznosításának;
- külön jogszabályban meghatározott veszélyes anyag átszállításának, tárolásának engedélyezésekor;
- kormányrendeletben meghatározott esetekben a vízgazdálkodási, vízvédelmi tevékenységek, létesítmények engedélyezésekor.

Természetvédelmi érdek megvalósítása érdekében előfordulhat, hogy adott védett természeti területen valamilyen, általában jogszerűen folytatható tevékenységet korlátozni vagy tiltani kell. A korlátozás elrendelésére a Tvt.-ben meghatározott körben jogosult a természetvédelmi hatóság, egyes esetekben viszont az érintett hatóság rendelheti csak el, a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére.

14. Ismertesse a védett természeti területen található erdőkre és vadászterületekre vonatkozó speciális előírásokat.

A védett és a fokozottan védett természeti területen lévő, azaz a természetvédelmi oltalom alatt álló erdők sokféle szempont szerint csoportosíthatók. Egyik gyakorlatias megközelítésben a természetvédelmi oltalom alatt álló erdők főbb csoportjai a védettség, a korlátozások szigorúsága szerint a következők.

1. Fokozottan védett természeti területen levő erdő:
 - erdőrezervátum vagy bioszféra-rezervátum magterületén,
 - nemzeti park természeti övezetében,
 - nemzeti parkban, tájvédelmi körzetben vagy természetvédelmi területen,
2. Védett természeti területen levő erdő:
 - erdőrezervátum vagy bioszféra-rezervátum védőzónájában,
 - nemzeti park kezelt vagy bemutató övezetében,
 - nemzeti parkban, tájvédelmi körzetben vagy természetvédelmi területen,
3. Helyi jelentőségű védett természeti területen levő erdő.

Speciális védett természeti területi, járulékos kategória az erdőrezervátum, amely a természetes vagy természetközeli állapotú erdei életközösség megóvását, a természetes folyamatok szabad érvényesülését, továbbá kutatások folytatását szolgáló erdőterület. Az erdőrezervátum fokozottan védett magterületből, és az azt körülvevő védett vagy fokozottan védett védőzónából áll. A magterületen tilos mindennemű emberi beavatkozás. Az erdőrezervátumot NP, TK vagy TT védett természeti területi kategóriába kell sorolni. Az erdőrezervátum program alapvető eredménye 63 erdőrezervátum kijelölése több mint 13.000 ha összes kiterjedéssel.

A védett, fokozottan védett természeti területeken és a Natura 2000 területeken levő erdőkben, általánosságban biztosítani kell a gazdálkodást mellőző természetvédelmi kezelést (NP természeti övezete, egyes fokozottan védett területek, stb.) vagy a fenntartható használatot az erdőgazdálkodás során, azaz

- a tartamosságot,
- a természetkímélő módszerek alkalmazását és
- a biológiai sokféleség védelmét.

Védett természeti területen erdőtelepítés kizárólag őshonos fafajokkal, természetkímélő módon és a termőhely típusra jellemző elegyarányoknak megfelelően végezhető.

A védett és a fokozottan védett természeti területeken lévő erdők elsődlegesen természetvédelmi rendeltetésűek, ahol az erdőgazdálkodás során a természetvédelmi és más védelmi céloknak és érdekeknek van elsőbbségük. Ennek érdekében meghatározott természetvédelmi szabályozásokat és korlátozásokat kell a természetvédelmi hatóságnak érvényesítenie. Korlátozásokat jogszabály, vagy hatósági határozat fogalmazhat meg.

Fokozottan védett természeti területen lévő erdőben erdőgazdálkodási beavatkozás csak a természetvédelmi kezelés részeként, a kezelési tervben foglaltakkal összhangban végezhető.

Védett természeti területen lévő erdőben a Tvt. előírásai alapján kerülni kell teljes talaj-előkészítést és a vágásterületen az égetést. Védett természeti területen lévő erdőben, a kezelési tervben foglaltakkal összhangban:

- erdőnevelést a természetes erdőtársulások fajösszetételét és állományszerkezetét megközelítő, természetkímélő módszerek alkalmazásával;

- erdőfelújítást a termőhelynek megfelelő őshonos fajokkal és - az (5) bekezdés a) pontja kivételével - természetes felújítási (fokozatos felújító vágás, szálalás, szálaló vágás) módszerekkel

kell végezni.

Ha meghatározott erdőgazdálkodási tevékenység védett természeti területen történő végzésére az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény (a továbbiakban: Evt.) vagy az annak végrehajtására kiadott jogszabály természetvédelmi célból korlátozási időszakot határoz meg, akkor azt a korlátozási időszakban csak a természetvédelmi hatóság engedélyével lehet végezni.

Védett természeti területen lévő erdőben:

- tarvágás csak nem őshonos fafajokból álló, vagy természetes felújulásra nem képes állományokban - összefüggően legfeljebb 3 hektár kiterjedésben - engedélyezhető;
- a fokozatos felújítást követő végvágás összefüggő kiterjedése az 5 hektárt nem haladhatja meg;
- a végvágással, illetve tarvágással érintett erdőterülethez kapcsolódó állományrészekben további végvágásra, illetve tarvágásra csak akkor kerülhet sor, ha a korábban véghasznált területen az erdőfelújítás befejeződött;

Véghasználat – meghatározott kivételekkel – csak a biológiai vágásérettséghez közeli időpontban végezhető.

Védett természeti területen lévő, nem őshonos fafajokból álló erdőben a természetközeli állapot kialakítására a pótlás, az állománykiegészítés, az erdőszerkezet átalakítása, a fafajcsere, az elegyarány-szabályozás és a monokultúrák felszámolása útján kell törekedni.

Védett természeti területen levő erdőben a (Tvt. 38. §.) természetvédelmi hatóság engedélye szükséges egyebek között gomba, gyógynövény, vadgyümölcs, moha, virág stb. gyűjtéséhez, valamint kutatás és kísérlet végzéséhez, fokozottan védett természeti területen pedig az erdőbe történő belépéshez (látogatáshoz) is.

Nem fokozottan védett erdőterületet egyébként üdülés és sportolás céljából gyalogosan bárki igénybe vehet, kivéve a törvényben meghatározott korlátozásokat, valamint ha az arra jogosult a látogatás korlátozását jogszabály alapján elrendelte.

Mind a védett, fokozottan védett természeti -, mind a Natura 2000 területen levő erdők esetében kiemelten fontos a 10 évre szóló körzeti erdőterv és ebből az erdőgazdálkodók részére kiadott üzemterv. Az erdőgazdálkodási tevékenység bejelentése kapcsán a természetvédelmi intézkedések foganatosítására már csak korlátozottan van lehetőség. Vagyis: ha az erdőrészletben az erdőtervezés időszakához képest új körülmény merült fel (pl. új védett faj jelent meg vagy fészkel az erdőrészletben), ezért az erdőterv megváltoztatása szükséges (és ez már folyamatban van), akkor a tervezett tevékenység (fakitermelés) felfüggeszthető, korlátozható. Sokkal jobb, ha az új körülmény (faj, stb.) észlelésekor – ha szükséges – azonnal kezdeményezzük az erdőterv megváltoztatását és –lehetőség szerint az erdőgazdálkodóval egyeztetve – a szükséges természetvédelmi korlátozások érvényesítését.

Az a vadászterület (vagy része), amely fokozottan védett természeti területen, nemzeti park területén, bioszféra rezervátum vagy erdőrezervátum, illetőleg nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó területen található, a miniszter kezdeményezésére természetvédelmi érdekből különleges rendeltetésű vadászterületté nyilvánítható. A különleges rendeltetésű vadászterületté nyilvánított védett természeti területeken a vad állományszabályozását, a vadászatot a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére, illetve az általa meghatározott természetvédelmi feltételekkel a vadászati hatóság határozata alapján a vadászatra jogosult köteles elvégezni. Ha a védett természeti érték megóvása más módon

nem érhető el, a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére a vadászati hatóság határozata alapján a vadászatra jogosult állományszabályozást köteles elvégezni.

15. Ismertesse a védetté nyilvánítási eljárást (elsősorban a terület védetté nyilvánítása tekintetében). Melyek az ex lege védett természeti területek, értékek?

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (továbbiakban: Tvt.) rendelkezése alapján terület és természeti érték kiemelt oltalma a **védetté nyilvánítással** jön létre. Ha a védett természeti érték vagy terület védelme csak különleges intézkedésekkel biztosítható, a természeti értéket, területet **fokozottan védetté** kell nyilvánítani.

A védetté nyilvánítással, illetve az arra irányuló eljárással kapcsolatos rendelkezéseket a Tvt. 22–27. §-ai tartalmazzák.

Kiemelt oltalmuk biztosítása érdekében [É: védett természeti értéként, T: védett természeti területként] védetté kell nyilvánítani az arra érdemes:

- vadon élő szervezeteket, életközösségeiket (É), továbbá termő-, tartózkodó-, élőhelyeiket (T);
- régi hazai háziállat- és növényfajokat, fajtákat, változatokat (É);
- természetes, természetközeli tájakat, tájrészleteket (T);
- növénytelepítéseket, így különösen parkokat, arborétumokat, történelmi vagy botanikus kerteket és egyes növényeket, növénycsoportokat (T);
- élőállat gyűjteményeket (É);
- földtani képződményeket és alapszelvényeket (T), ásványokat, ásványtársulásokat, ősmaradványokat (É);
- védett ásványok, ősmaradványok jelentős lelőhelyeit (T);
- felszíni, felszínalaktani képződményt és barlangok felszínét (T);
- álló- és folyóvizeket, így különösen tavat, patakot, mocsarat (T);
- tipikus és ritka talajszelvényeket (É);
- természethez kötődő kultúrtörténeti emlékeket (É vagy T).

Természeti értékek védetté nyilvánítása

Az élő szervezeteket (fajokat) a természetvédelemért felelős miniszter nyilvánítja védetté, illetve fokozottan védetté. Emellett a miniszter határozza meg az európai közösségi jogi aktusokban meghatározott védettségi kategóriába, illetve nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó növény- és állatfajok közül azokat, amelyek kiemelt oltalma szükséges, beleértve az e fajokra vonatkozó részletes szabályokat. A miniszter egy adott védett faj meghatározott fejlődési szakaszának, alakjának, állapotának vagy származékának kiemelt természeti oltalmát feloldhatja, ha annak fenntartását természetvédelmi szempontok nem indokolják. Ilyen például a homoktövis gyümölcse, illetve az abból készített lekvár, vagy az éti csiga már üres háza, a csigahéj.

Bár hazánkban már az 1883-as vadászati törvény tiltotta az énekesmadarak elejtését „minden időben”, az **első fajokat védetté nyilvánító jogszabálynak az 1901-ben született, 24655/VII. 1. számú FM** körrendeletet tekintjük, mely 132 madárfaj, illetve 30 emlősfaj (denevérek, cickányok, sün, vakond) számára biztosított védelmet, elismerve azt, hogy e fajok a mezőgazdaság számára hasznos szervezetek. A világon az elsők között, hazánkban 1912-ben kerültek védelem alá madárfajok (a nagy és kis kócsag, az üstökösgém, a batla és a kanalasgém) valóban a mai értelemben vett természetvédelmi okokból. Ebből az okból egyéb gerinces 1974-ben, gerinctelen 1982-ben, az első növényfaj (volgamenti hérics) 1971-ben, míg gombafaj 2005-ben került oltalom alá.

A védett élő természeti értékek felsorolását és pénzben kifejezett értékét a *védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről* szóló 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet tartalmazza.

Mára a védett fajok száma megközelíti a kétezret.

Megnevezés	2020	
	a védett természeti értékek száma	ebből fokozottan védett
Gombák	58	-
Zuzmók	17	-
Növények		
mohák	77	-
harasztok	44	7
nyitvatermők	1	1
zárvatermők	611	79
Összesen	733	87
Állatok		
gerinctelenek	695	57
gerincesek	483	128
körszájúak	2	2
halak	31	7
kétéltűek	18	1
hüllők	15	5
madarak	359	95
emlősök	58	18
Összesen	1178	185
Hangyabolyok	6	-

Az élettelen természeti értékek közül a ritka, különleges nagyságú, kifejlődésű, vagy szakmai, tudományos szempontból kiemelkedő jelentőségű **ásványok**, **ásványtársulások** (a továbbiakban együtt: ásványok) és **ösmaradványok** körét, pénzben kifejezett értékét a miniszter egyedileg, rendeletben állapítja meg. *A védett ásványok és ásványtársulások köréről és pénzben kifejezett értékéről* szóló 21/2007. (VI. 20.) KvVM rendelet 11. ásványfaj meghatározott méretet elérő példányainak, illetve halmazainak biztosítja a védettséget. Védett ösmaradványok jelenleg (2020. szeptember) hazánkban nincsenek.

Azokat a teljesen vagy túlnyomóan **mesterséges üregeket**, amelyeknek a felületén utólag létrejött szakmai, tudományos szempontból jelentős képződmények alakultak ki, vagy természetvédelmi szempontból kiemelkedő jelentőségűek, a miniszter védetté nyilváníthatja. Védetté nyilvánításukat követően e felszín alatti mesterséges objektumokra a Tvt. barlangokra vonatkozó fejezetének előírásait kell alkalmazni. Jelenleg (2020. szeptember) országosan mindössze 24 mesterséges üregrendszer élvez természetvédelmi oltalmat *a természetvédelmi szempontból jelentős mesterséges üregek védetté nyilvánításáról* szóló 63/2015. (X. 16.) FM rendelet alapján.

Természeti területek védetté nyilvánítása

Országos jelentőségű védett természeti terület (nemzeti park, tájvédelmi körzet, természetvédelmi terület és természeti emlék) létesítésére a természet védelméért felelős miniszter jogosult, helyi jelentőségű védett természeti terület (természetvédelmi terület vagy természeti emlék) esetében erre a települési (a fővárosban a fővárosi) önkormányzat rendelkezik felhatalmazással.

Védetté nyilvánításra bárki javaslatot tehet, tehát bárki kezdeményezheti a védetté nyilvánítási eljárás megindítását.

Országos jelentőségű védett természeti terület létesítését a működési területével érintett nemzeti park igazgatóság készíti elő. Ennek során meg kell vizsgálni:

- a védetté nyilvánítás (szakmai) indokoltságát,
- a védelem céljainak megvalósításához szükséges intézkedéseket,
- a védelemhez szükséges feltételek, pénzügyi eszközök biztosíthatóságát,
- és a védelem várható következményeit.

E körülmények feltárásában és mérlegelésében a védelemre tervezett területet és környezetét, illetve a helyi viszonyokat jól ismerő természetvédelmi örnek jelentős szerep juthat.

Ezt követően, amennyiben a védetté nyilvánítás indokolt és a feltételek rendelkezésre állnak, el kell készíteni a védetté nyilvánítási javaslatot, amelynek legfontosabb tartalmi eleme a védelemre tervezett terület szakmailag korrekt és pontos (térinformatikai) lehatárolása.

A Tvt. a védetté nyilvánításról szóló miniszteri rendeletek kötelező tartalmi elemeként jelöli meg a természetvédelmi kezelési tervet. Ennek megfelelően a védetté nyilvánítási eljárással párhuzamosan, el kell készíteni a kezelési terv dokumentációt és a természetvédelmi kezelési terv tervezetét. E szakmai anyagok összeállításában is jelentős szerep jut a helyi viszonyokat, összefüggéseket jól ismerő természetvédelmi őrnek.

A védetté nyilvánítási javaslat és a védelemre tervezett terület természetvédelmi kezelési terve helyi szintű egyeztetésének előkészítésében és lefolytatásában szintén a természetvédelmi őrre hárul a legtöbb feladat. Törvény, illetve miniszteri rendelet határozza meg az egyeztetésbe bevonandók körét (pl. önkormányzatok, területi államigazgatási szervek, tulajdonosok stb.), ennek módját és az egyeztetés menetét. Mind a védetté nyilvánítás, mind a természetvédelmi kezelési terv hatékony és sikeres helyi szintű egyeztetéséhez nagymértékben hozzájárulhat egy a helyi szereplőket, érdekeltségeket stb. jól ismerő természetvédelmi őr.

A helyi szinten egyeztetett védetté nyilvánítási javaslatnak és természetvédelmi kezelési terv tervezetének a nemzeti park igazgatóság által a minisztériumba történt felterjesztését követően egy hosszas és mára igen bonyolulttá vált jogalkotási folyamat indul meg. A nemzeti park igazgatóság, és különösen az érintett természetvédelmi őr információkkal, javaslatokkal nagyban elő tudja segíteni mind a minisztériumon belül, mind a tárcák közötti egyeztetések során felmerülő szakmai kérdések tisztázását.

A jogalkotási folyamat végén kihirdetett miniszteri rendelet tartalmazza a védett természeti terület megnevezését, (földrészlet szintű) pontos lehatárolását, kiterjedését, az esetleges fokozottan védett területek meghatározását, a védetté nyilvánítás célját és a természetvédelmi kezelési tervet.

Helyi jelentőségű védett természeti terület létesítésekor az előkészítést a települési önkormányzat végzi. Ennek keretében meg kell keresnie a működési területével érintett nemzeti park igazgatóságot, hogy esetleg nem kívánja-e országos jelentőségű védett természeti területté nyilvánítani a területet. Ha igen, akkor az igazgatóság folytatja az előkészítést (ilyen esetre kevés példa van). Az önkormányzat megkeresése esetén a helyi jelentőségű védelemre tervezett terület természetvédelmi kezelési tervének elkészítésében közreműködhet a nemzeti park igazgatóság. A természetvédelmi őr ilyen esetben is értékes tanácsokkal tud szolgálni. A védetté nyilvánítást végül önkormányzati rendelet mondja ki. Helyi jelentőségű védett természeti terület létesítéséről itt található további információk: <http://www.termeszetvedelem.hu/helyi-jelentosegu-vedett-termeszeti-teruletek-kialakitasa>.

A védett természeti területek megjelölése

Védett természeti területek táblával való megjelölését a Tvt. írja elő és a természetvédelmi hatóság feladataként határozza meg, amelyet az a „*természetvédelmi kezelést ellátó szerv útján*” lát el. A gyakorlatban az országos jelentőségű védett természeti területek esetében az illetékes területi természetvédelmi hatóság a működési területével érintett nemzeti park igazgatóságon keresztül, helyi jelentőségű védett természeti terület esetében a települési (fővárosban a fővárosi) jegyző az önkormányzaton keresztül gondoskodik erről.

A táblával való megjelölés célja a Tvt. szerint figyelemfelhívás „*a védettség tényére, valamint az abból fakadó főbb korlátozó rendelkezésekre*”.

Az ún. hatósági táblák formai, tartalmi, műszaki jellemzőit, a kihelyezésükre vonatkozó követelményeket az MSZ 20363 Természetvédelmi hatósági táblák című magyar szabvány határozza meg. A szabvány az országos jelentőségű védett természeti területeken alkalmazandó táblákra vonatkozóan tesz megállapításokat.

A szabvány szerint „a természetvédelmi hatósági táblák beszerzéséről, kihelyezéséről és ellenőrzéséről” a működési területével érintett nemzeti park igazgatóság „ezen belül a Természetvédelmi Őrszolgálat Őrszolgálat-vezetője vagy az Őrszolgálatvezető-helyettese gondoskodik a tájegységvezető által jelzett területi adatok alapján”.

Ex lege védett természeti területek, értékek

Külön védetté nyilvánítási eljárás lefolytatása nélkül a törvény erejénél fogva (ex lege) **védelem alatt áll** valamennyi **barlang (É), láp, szikes tó (T; természetvédelmi terület), forrás, víznyelő, kunhalom és földvár (T; természeti emlék)**. A felsoroltak országos jelentőségű védett természeti területek. Kiterjedésüket, elhelyezkedésüket külön-külön egyedi hatósági határozatban kell meghatározni. Fontos, hogy védettségüket nem ez a határozat, hanem a Tvt. mondja ki, így a területi kiterjedést megállapító határozat hiányában is érvényesíthetők és érvényesítendők esetükben a védett természeti területekre vonatkozó szabályok, rendelkezések.

- a) barlang (a földkéreg alkotó kőzetben kialakult olyan természetes üreg, melynek hossz tengelye meghaladja a két métert és – jelenlegi vagy természetes kitöltésének eltávolítása utáni – mérete egy ember számára lehetővé teszi a behatolást). A barlangok 1961 óta ex lege természetvédelmi oltalom alatt állnak;
- b) forrás (a felszín alatti víz természetes felszínre bukkanása, ha a vízhozama tartósan meghaladja az 5 liter/percet, akkor is, ha időszakosan elapad);
- c) víznyelő (az állandó vagy időszakos felszíni vízfolyás karsztba történő elnyelődési helye);
- d) láp (olyan földterület, amely tartósan vagy időszakosan víz hatásának kitett, illetőleg amelynek talaja időszakosan vízzel telített, és amelynek jelentős részén lápi életközösség, illetve lápi élő szervezetek találhatóak, vagy talaját változó kifejlődésű tőzegtartalom, illetve tőzegtépződési folyamatok jellemzik);
- e) szikes tó (olyan természetes vagy természetközeli vizes élőhely, amelynek medrét tartósan vagy időszakosan legalább 600 mg/liter nátrium kation dominanciájú oldott ásványi anyag tartalmú felszíni víz borítja, illetve a területén sziki életközösségek találhatóak);
- f) kunhalom (olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilág védelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagasodó jellegével meghatározó eleme lehet a tájnak);
- g) földvár (olyan védelmi céllal létesített vonalas vagy zárt alakzatú földmű, amely azonosíthatóan fennmaradt domborzati elemként történeti, kulturális örökségi, felszínalaktani, illetve tájképi értéket képvisel)

A törvény erejénél fogva (ex lege), külön erre irányuló védetté nyilvánítási eljárás lefolytatása nélkül fokozottan védett a nemzeti park természeti övezete, a bioszféra rezervátum magterülete, továbbá az erdőrezervátum magterülete.

16. Ismertesse az ideiglenes és az átmeneti védetté nyilvánítás feltételeit, valamint az eljárást.

Természeti területek ideiglenes védetté nyilvánítása

A Tvt. rendelkezései alapján abban az esetben, ha egy védelemre tervezett terület jelentős károsodásának veszélye áll fenn, az illetékes természetvédelmi hatóság egy alkalommal, egy fellebbezésre való tekintet nélkül végrehajtható határozattal ideiglenesen védetté nyilváníthatja. A hatóság a határozatban a terület (természetvédelmi) kezelésével, a természeti értékek megóvásával kapcsolatos kötelezettségeket állapíthat meg, valamint a veszélyeztető tevékenységet korlátozhatja, felfüggesztheti vagy megtilthatja.

Az ideiglenes védettség a védettséget kimondó jogszabály hatálybalépéséig, de legfeljebb 3 hónapig tartható fenn.

Ideiglenes védettség országos, valamint helyi szintű védelemre tervezett terület esetében egyaránt létesíthető; előbbi esetben a területi természetvédelmi hatóság (jelenleg a kormányhivatal megfelelő főosztálya), utóbbi esetben a települési (a fővárosban a fővárosi) jegyző, mint természetvédelmi hatóság jogosult erre.

Országos jelentőségű védelemre tervezett terület esetén az ideiglenes védettséget a természet védelméért felelős miniszter egy alkalommal 2 hónappal meghosszabbíthatja, de csak akkor, ha már folyamatban van a védetté nyilvánításról szóló miniszteri rendelet kihirdetése.

Külön nem rendelkezik erről a Tvt., de az ideiglenes védettségnek a védettséget kimondó jogszabály hatálybalépéséhez, illetve kihirdetésének előkészítettségéhez képest megállapított különböző intervallumaiból, illetve a jogalkotási folyamat időigényéből az a következtetés vonható le, hogy ideiglenes védetté nyilvánítás, mint lehetőség akkor jöhet szóba, illetve akkor lehetséges élni vele, ha már megkezdődött a védetté nyilvánítási eljárás.

Természeti területek átmeneti védetté nyilvánítása

Ha egy terület fokozottan védett fajok élőhelyül szolgál és e fajok (ott élő egyedeinek) megóvása másként nem biztosítható, a Tvt. szerint az élőhelyül szolgáló területet vagy egy részét „a természetvédelmi hatóság” határozott időre, de legfeljebb 3 hónapra egy fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható határozattal átmenetileg védetté nyilváníthatja.

A Tvt. nem fejt ki, hogy ebben az esetben mit ért „természetvédelmi hatóság” alatt, ezért a természetvédelmi hatóság általános értelmezése alapján erre mind a települési (vagy fővárosi) önkormányzati természetvédelmi hatóság (a jegyző), mind a területi természetvédelmi hatóság (jelenleg a kormányhivatal megfelelő főosztálya) jogosult.

A Tvt. – az ideiglenes védetté nyilvánítással ellentétben – ebben az esetben nem rendelkezik arról, hogy az átmeneti védettség kimondása mellett tartalmazhat-e egyéb rendelkezést, előírást a természetvédelmi hatóság határozata.

A fentiek, e szabályozási lehetőség kevésbé ismert volta, illetve a Tvt. által a fokozottan védett fajok megóvására biztosított egyéb módok miatt természeti terület átmeneti védetté nyilvánítására alig ismert példa.

17. Ismertesse a védett élő szervezetekre vonatkozó előírásokat a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény, valamint az alacsonyabb szintű jogszabályok rendelkezései alapján.

A természet általános és kiemelt védelmét szolgáló jogszabályok a hazai jogrendszer egészét áthatják Magyarország Alaptörvényének (a továbbiakban: Alaptörvény) rendelkezéseitől kezdve egészen az egyes önkormányzati rendeletek szintjéig. Az Alaptörvényben foglaltak szerint [P] cikk (1) bekezdés] a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.

Hazánkban a természet védelmét *a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Tvt.), annak végrehajtási rendeletei és egyéb csatlakozó jogszabályok biztosítják.* A Tvt. alapjaiban szakít azzal a korábbi nézőponttal, amely a természetvédelmet, mint szakterületet pusztán a kiemelt oltalmat élvező természeti értékek, területek megóvásával azonosította (hagyományos természetvédelem). Tekintettel arra, hogy a vadon élő szervezetek, azok állományai, életközösségei élőhelyükkel összekapcsolt rendszerben működnek, egymástól függetlenül nem képesek létezni, így megőrzésüket sem lehet külön-külön, egy-egy láncszemet kiragadva biztosítani. E felismerés jelentőségét nyomatékosítja, hogy a Tvt. már nemcsak a hagyományos természetvédelemről, hanem a természet jóval szélesebb körű, általános védelméről, vagyis a védetté nyilvánítástól függetlenül valamennyi természeti értékre és területre kiterjedő oltalomról is rendelkezik. A Tvt. tehát biztosít egy „védelmi minimumot” valamennyi természeti érték és terület számára, míg a különleges jelentőségű (ritkaságú, veszélyeztetettségű stb.) értékek, területek megóvását, a kiemelt védettséget – az ehhez kapcsolódó szigorúbb jogkövetkezményeket meghatározó – biztosító jogi formák (pl. védetté nyilvánítás) garantálják.

A fentieknek megfelelően a Tvt. és csatlakozó jogszabályai alapján a természet védelme magában foglalja a természet értékeinek általános védelme körében:

- a tájak általános védelmét (tájvédelem);
- *a vadon élő élővilág általános védelmét;*
- az élőhelyek, és a természeti területek általános védelmét;
- a földtani természeti értékek általános védelmét;

a kiemelt védelem körében:

- a védett természeti területek;
- az Európai Közösség/Európai Unió jogi aktusaiban meghatározott védettségi kategóriába tartozó területek;
- az Európai Közösségben/Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok körét;
- a védett természeti értékek védelmét (beleértve a barlangokat és a védett ásványi képződményeket is).

Kapcsolódó alapfogalmak:

- **természeti érték:** a természeti erőforrás, az élővilág és a fennmaradásához szükséges élettelen környezet, valamint más – a Tvt.-ben meghatározott – természeti erőforrásnak nem minősülő környezeti elem (utóbbi fogalmak értelmezéséhez lásd *a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvényt*);

- **védett természeti érték (természetvédelmi érték):** a Tvt. vagy más jogszabály által védetté, fokozottan védetté nyilvánított – kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő – élő szervezet egyede, fejlődési alakja, szakasza, annak származéka, illetőleg az élő szervezetek életközösségei, továbbá barlang, ásvány, ásványtársulás ősmaradvány;
- **védett természeti terület:** a Tvt. vagy más jogszabály által védetté, fokozottan védetté nyilvánított (kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő) földterület.

A vadon élő élővilág általános védelme

A Tvt. az élővilág védelmét elsősorban anyagi jogi szabályozással (tilalmak megállapítása, konkrét magatartási szabályok előírása), illetve eljárásjogi rendelkezésekkel (hatósági engedélyeztetés) biztosítja.

Az egyes hatósági eljárásokban az alábbi kategóriák kapnak jelentőséget:

- **Őshonos:** mindazok a vadon élő szervezetek, amelyek az utolsó két évezred óta a Kárpát-medence természetföldrajzi régiójában - nem behurcolás vagy betelepítés eredményeként - élnek, illetve éltek.
- **Behurcolt/betelepített:** mindazok az élő szervezetek, amelyek az ember nem tudatos (behurcolás) vagy tudatos (betelepítés) tevékenysége folytán váltak a hazai élővilág részévé.
- **Visszatelepülő:** azok az őshonos élő szervezetek, amelyek hazánk területéről eltűntek (kipusztultak), de természetes elterjedésük folytán ismét megjelennek hazánk természetes élővilágának részeként.

Fontos tudni, hogy a vadon élő szervezetekre vonatkozó rendelkezések kiterjednek a faj minden egyedére, annak valamennyi fejlődési szakaszára, alakjára, állapotára, részére. Ezek bármilyen igénybevétele, terhelésével járó tevékenység csak akkor végezhető, ha az nem veszélyezteti sem a természeti értékek és rendszerek működőképességét, sem pedig a biológiai sokféleséget.

Ezek teljesülése érdekében tilos a vadon élő szervezetek

- gyűjtésére/pusztítására/befogására/életük kioltására olyan eszközt/módszert alkalmazni, mely válogatás nélküli vagy tömeges pusztulásukkal/sérülésükkel/kínzásukkal jár;
- genetikai állományát mesterségesen megváltoztatni, az így keletkezett egyedeket terjesztetni, életközösségek között szándékosan áthurcolni.

[Az igénybevételi, terhelési tilalom alól felmentést adhat a Tvt. (az emberi egészség, a termesztett növények és tenyésztett állatok esetén), **valamint a védett állatfajok védelmére, tartására, hasznosítására és bemutatására vonatkozó részletes szabályokról szóló 348/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet** (természetvédelmi érdek vagy közérdek alapján).]

Növény- és állatföldrajzi szempontból hazánkra nézve **új növény- vagy állatfaj betelepítése csak akkor engedélyezhető, ha megtelepedésük nem veszélyezteti a természetes életközösségeket.**

A vadon élő szervezet országba történő behozatala, kivitele, hazánkon való átszállítása, mesterséges szaporítása, tartása, termesztésbe/tenyésztésbe vonása, keresztezése, természetbe való kijuttatása, értékesítése engedélyköteles tevékenység, melyet a hatályuk alá eső fajok vonatkozásában a **348/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet** és a **292/2008. (XII. 10.) Korm. rendelet** (illetve a Washingtoni Egyezmény végrehajtására vonatkozó európai uniós jogszabályok, ld. A/27. tétel) szabályoz (lásd jogszabályok).

A biológiai sokféleséget befolyásoló, **genetikailag módosított szervezetek létrehozása**, az azokkal folytatandó kísérletek, termesztésük, tenyésztésük, terjesztésük, az országból történő

kivitelük és behozataluk – a Tvt. rendelkezéseivel összhangban – **külön törvényben meghatározott feltételekkel és módon történhet (1998. évi XXVII. törvény a géntechnológiai tevékenységről).**

Napjaink egyik legkomolyabb természetvédelmi problémája az **idegenhonos inváziós fajok** hazai megjelenése és természetben való terjedése, általuk az őshonos fajok kiszorítása, az élőhelyek állapotának leromlása, a biológiai sokféleség csökkenése. A Magyarországon veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok körét a természetvédelemért felelős miniszter – az agrárpolitikáért, az élelmiszerlánc-felügyeletért, az erdőgazdálkodásért, a halgazdálkodásért és a vadgazdálkodásért felelős miniszter véleményének kikérését követően – állapítja meg. Idegenhonos inváziós faj **egyedének az országba történő behozatalára, átszállítására, kivételére, tartására, szaporítására, termesztésbe, tenyésztésbe vonására, keresztezésére, értékesítésére vagy felhasználására irányuló engedélyezés, illetve ellenőrzés során az 1143/2014/EU európai parlamenti és a tanácsi rendelet rendelkezéseit kell alkalmazni.** A fentebb említett vagy más jogszabályban meghatározott, idegenhonos inváziós fajokkal kapcsolatos engedélyezési, ellenőrzési, kötelezési és szankcionálási feladatokat az a hatóság látja el, amelynek eljárása idegenhonos inváziós fajt érint, e hatóság hiányában pedig a természetvédelmi hatóság.

Az általános természetvédelemmel összefüggésben tárgyalandók a természeti területen végzett gazdálkodási tevékenységek (vadgazdálkodás, vadászat, halgazdálkodás, halászat, horgászat) is. E tevékenységek során biztosítani kell a természet védelméhez fűződő érdekek érvényesülését, a fenntartható használatot, a faj természetes állományának sokféleségét, fennmaradását. A nem halászható (horgászható) fajokról, a halászati (horgászati) tilalmakról és fajok szerinti tilalmi időkről a halgazdálkodásért felelős miniszter a természetvédelemért felelős miniszter egyetértésével kiadott rendeletben rendelkezik **(133/2013. (XII. 29.) VM rendelet a halgazdálkodás és a halvédelem egyes szabályainak megállapításáról).** A vadászható állatfajok (vad) körének meghatározására, vadászati idény és vadászati tilalom megállapítására *a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény* rendelkezései az irányadóak. Az Európai Közösségek jogi aktusaiban meghatározott védettségi kategóriába tartozó vadászható állatfajok egyedeinek kereskedelme, behozatala, kivitele, valamint a természetből begyűjthetőként, befoghatóként, hasznosíthatóként meghatározott fajok egyedeinek befogása, begyűjtése, hasznosítása a természetvédelemért felelős miniszter által meghatározottak szerint történhet.

A természetvédelmi hatóság jogosult az illetékes (vadászati vagy halászati) hatóságnál

- vadászati/halászati korlátozás vagy tilalom elrendelését kezdeményezni, amennyiben valamely területen a vadászható vadfaj, illetve a halászható (horgászható) halfaj állománya bármilyen tényező miatt veszélyeztetetté válik;
- az állomány szabályozását vagy felszámolását kezdeményezni a vadászható vad- és a halászható (horgászható) halfaj túlszaporodása esetén, illetve a nem őshonos, nem meghonosodott, a hazai állatvilágtól idegen állomány felszámolása érdekében;
- gazdálkodási tevékenység korlátozását, megtiltását kezdeményezni, amennyiben a tevékenység a természet védelméhez fűződő érdekeket súlyosan sérti vagy veszélyezteteti;
- kezdeményezni, hogy a vadászati hatóság kötelezze a vadászatra jogosultat a tájidegen vadon élő állatfajok állományának vadászati módszerekkel történő csökkentésére vagy felszámolására.

A természetvédelmi hatóság engedélye szükséges vadászható állatfajnak nem nyilvánított, nem őshonos vadon élő állatfaj betelepítéséhez, továbbá vadon élő állatfaj visszatelepítéséhez,

és előbbieik kivételével a nem őshonos élő szervezetek betelepítéséhez vagy élő szervezet visszatelepítéséhez.

Tilos a nem őshonos halfajok természetes vagy természetközeli vizekbe telepítése, továbbá halgazdasági célú halastavakból az ilyen halfajok más élővizekbe való átjuttatása.

18. Ismertesse a természet védelmét szolgáló felelősségi rendszer struktúráját, valamint a polgári jogi felelősségi formákat.

Ha a természet védelmével kapcsolatos magatartási szabályokat mindenki egyformán és maradéktalanul betartja (önkéntes jogkövetés), akkor a védelmi struktúra a jogalkotó által elképzelt rendben működik. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy kivételek mindig vannak, és minden jogszabály csak annyit ér, amennyit betartanak belőle. A jogkövetés hatékonyságának biztosítása érdekében valamennyi jogszabály mögött, közvetlen vagy közvetett módon, helyet kap az a felelősségi rendszer, amely a jogszabály előírásaitól való jogellenes eltérést hivatott szankcionálni.

A természetvédelmi előírások megsértése esetén különböző felelősségi formák alkalmazására van lehetőség. A természet védelmével kapcsolatos felelősségi formák az alábbi fő csoportokba oszthatóak:

1. Természetvédelmi bírság
2. Szabálysértési felelősség
3. Büntetőjogi felelősség
4. Polgári felelősség

Polgári felelősség

A természeti értékek, illetve területek védelme érdekében a polgári jogi felelősségi szabályokat eddig meglehetősen ritkán alkalmazták. Az 2013 évi V. törvénnyel megállapított Polgári Törvénykönyvben (a továbbiakban: Ptk.) számos olyan jogintézmény van, amely a természet védelmét is szolgálhatja. Ugyanakkor tisztában kell lenni azzal is, hogy egy közigazgatási, hatósági szervezeti struktúrára épülő természetvédelemben a polgári jogi elemek (melyek alapvetően mellérendeltségi jogviszonyokat tételeznek fel) szerepe mindig csak másodlagos lehet.

A Ptk. alapján a természet védelmével összefüggésben alkalmazható fontosabb jogintézmények:

- Szomszédjogi szabályok

Lényege: a tulajdonos a dolog használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen szomszédait szükségtelenül zavarná vagy, amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné.

- Birtokvédelem

Lényege: ha a birtokost birtokától jogalap nélkül megfosztják vagy birtoklásában zavarják, birtokvédelem illeti meg. A birtokvédelem formái: önhatalom, közigazgatási birtokvédelem (jegyző), bírói birtokvédelem.

- Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért

Lényege: aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni, kivéve, ha bizonyítja, hogy úgy jár el, ahogy az esetben általában elvárható.

Speciális esete a veszélyes üzem működéséből eredő károkért való felelősség. A Ptk. értelmében, aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. A felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. Ezeket a szabályokat kell alkalmazni arra is, aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz.

A követelés kártérítés esetén elsősorban az eredeti állapot helyreállítására irányulhat, ha ez nem lehetséges vagy a károsult ezt alapos okból nem kívánja, általában pénzübeni (kivételesen természetbeni) megtérítésre kerülhet sor.

19. Ismertesse a természetvédelmi bírságra vonatkozó főbb rendelkezéseket.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 80. §-a kimondja, hogy aki tevékenységével vagy mulasztásával

- a természet védelmét szolgáló jogszabály, illetve egyedi határozat előírásait megsérti;
- a védett természeti **értéket** jogellenesen veszélyezteti, **károsítja, elpusztítja**, vagy védett természeti **terület** állapotát, minőségét jogellenesen **veszélyezteti**, rongálja, abban **kárt okoz**;
- a védett természeti **területet**, továbbá **barlangot** jogellenesen **megváltoztatja**, átalakítja, illetve azon vagy abban a védelem céljával össze nem egyeztethető tevékenységet folytat;
- a védett élő szervezet, **életközösség élőhelyét**, illetőleg élettevékenységét jelentős mértékben **zavarja**;
- a természetvédelmi hatóság engedélyéhez, hozzájárulásához kötött tevékenységet **engedély, hozzájárulás nélkül vagy attól eltérően végez**

természetvédelmi bírságot köteles fizetni.

Ha a tevékenység végzője nem ismert, vagy kiléte nem állapítható meg, a felelősség - az ellenkező bizonyításáig - annak az ingatlannak a tulajdonosát és birtokosát (használóját) egyetemlegesen terheli, akinek érdekében a jogsértő magatartást folytatták. A tulajdonos mentesül az egyetemleges felelősség alól, ha megnevezi a tevékenység tényleges végzőjét, és kétséget kizáróan bizonyítja, hogy a felelősség nem őt terheli.

A természetvédelmi bírságot a természetvédelmi hatóság szabja ki. Országos illetékességű természetvédelmi hatóságként a Pest Megyei Kormányhivatal jár el (pl. fokozottan védett fajok esetében). Területi természetvédelmi hatóságként megyei illetékességgel a **megyei kormányhivatal** jár el. Budapest főváros és Pest megye területére kiterjedő illetékességgel a Pest Megyei Kormányhivatal jár el.

A jegyző természetvédelmi hatóságként akkor jár el, ha a bírság kiszabásának jogalapja

- a természet védelmét szolgáló **helyi önkormányzati rendelet**, illetve a jegyző egyedi határozata előírásainak megsértése;
- **helyi jelentőségű védett természeti terület** állapotának, minőségének jogellenes veszélyeztetése, rongálása, **károsítása**;
- a **helyi jelentőségű védett természeti terület** jogellenes megváltoztatása, **átalakítása**, illetve azon vagy abban a védelem céljával össze nem egyeztethető tevékenység folytatása;
- **jegyző engedélyéhez**, hozzájárulásához **kötött tevékenység engedély**, hozzájárulás **nélkül** vagy attól eltérően történő végzése.

A bírság kiszabására a természetvédelmi hatóságnak a jogellenes cselekményről való tudomásszerzésétől számított 1 éven túl nincs lehetősége. Az elkövetésétől számított öt éven túl nem szabható ki bírság, kivéve, ha a cselekmény jogszerűtlen állapot fenntartásával valósul meg. Ebben az esetben az elévülés mindaddig nem kezdődik meg, amíg a jogszerűtlen állapot fennáll.

A természetvédelmi bírság **nem mentesít** a büntetőjogi, a kártérítési felelősség, valamint a tevékenység korlátozására, felfüggesztésére, tiltására, továbbá a helyreállításra vonatkozó kötelezettség teljesítése alól.

A természetvédelmi bírság kiszabására vonatkozó **eljárási szabályokat**, valamint **a bírság mértékét és megállapításának módját** a természetvédelmi bírság kiszabásával kapcsolatos szabályokról szóló 33/1997. (II. 20.) Korm. rendelet állapítja meg.

20. Ismertesse a természetvédelmi szabálysértésre vonatkozó rendelkezéseket.

A természetvédelmi szabálysértés tényállását *a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről* szóló 2012. évi II. törvény határozza meg az alábbiak szerint.

Aki

- a természetvédelmi államigazgatási szerv **engedélyéhez** vagy szakhatósági hozzájárulásához **kötött tevékenységet engedély** vagy szakhatósági hozzájárulás **nélkül**, vagy az engedélytől, szakhatósági hozzájárulástól eltérő módon **végez** vagy végeztet, vagy bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget,
- természeti területen - beleértve a védett természeti, Natura 2000 területet is - a **természetvédelmi célokkal össze nem egyeztethető tevékenységet folytat**, szemetel, a területet más módon szennyezi, tiltott helyen tartózkodik, engedély nélkül tüzet rak,
- **védett élő szervezet egyedét**, származékát vagy barlangi képződményt jogellenesen megrongál, elvisz vagy **elpusztít**, illetve védett vagy fokozottan védett állatfaj egyedét élettevékenységében jelentős mértékben zavar,

szabálysértést követ el.

A természetvédelmi szabálysértés elkövetőjére a fővárosi, megyei kormányhivatalok mellett a természetvédelmi őr, az önkormányzati természetvédelmi őr is szabhat ki helyszíni bírságot.

A bűncselekménynél kisebb súlyú, de a jogalkotó által szankcionálni kívánt tényállások alkotják a szabálysértéseket, így a természetvédelmi szabálysértést is. **Nem állapítható meg szabálysértés**, ha a tevékenység vagy a mulasztás **bűncselekményt valósít meg**, úgyszintén, ha a tevékenységre vagy mulasztásra törvény vagy kormányrendelet - az eljárási bírság kivételével - közigazgatási eljárásban kiszabható bírság alkalmazását rendeli el.

Felhívással szembeni engedetlenség

Aki a természeti területek a védett természeti területek és értékek, az erdő, valamint a vadállomány őrzésével, védelmével kapcsolatban a külön jogszabályban meghatározott természetvédelmi, erdészeti és vadászati hatósági feladatokat ellátó személy, az erdészeti szakszemélyzet tagja, a **természetvédelmi őr, az önkormányzati természetvédelmi őr, a mezőőr, illetve a halászati őr jogszabályban előírt felhívásának nem tesz eleget, vagy intézkedését akadályozza, szabálysértést követ el.**

21. Melyek a természetkárosítás törvényi tényállásának az elemei és a büntetési tételei?

Természetkárosítás bűncselekménye

Az egyes bűncselekményeket a *Büntető Törvénykönyvről* szóló 2012. évi C. törvény tartalmazza.

Aki

- **fokozottan védett élő szervezet egyedét,**
- **védett élő szervezet** vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedeit, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, **pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket** (ez jelenleg 100.000 Ft),
- a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét

jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Élő szervezet egyedének minősül az élő szervezet egyedének valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota, az élő szervezetek keresztezéseként és kereszteződésekként létrejött egyed, valamint az **élő szervezet egyedének származéka**, ami alatt érteni kell az elpusztult élőlényt, valamint annak vagy az élő szervezet egyedének bármely részét, továbbá azt a terméket vagy készítményt, amely a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz.

Aki **Natura 2000 területet, védett barlangot, védett természeti területet** vagy védett élő szervezetek életközösségét, illetve azok élőhelyét jogellenesen **jelentős mértékben megváltoztatja**, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Állatkínzás

Aki

- gerinces állatot indokolatlanul oly módon bántalmaz, vagy gerinces állattal szemben indokolatlanul olyan bánásmódot alkalmaz, amely alkalmas arra, hogy annak maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza,
- gerinces állatát vagy veszélyes állatát elűzi, elhagyja vagy kiteszi, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Orvvadászat

Aki

- vadászterületen vadászatra való jogosultság nélkül, illetve idegen vadászterületen vadászatként engedély nélkül vad elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenységet végez,
- külön jogszabályban meghatározott, a vadfaj valamennyi egyedére kiterjedő vadászati tilalmi idő hatálya alá eső vadfaj egyedét ejti vagy fogja el,
- külön jogszabályban meghatározott tiltott vadászati eszközzel, tiltott vadászati módon vagy kíméleti területen vad, illetve **fokozottan védett vagy védett gerinces állat elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenységet végez,**

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Orvhalászat

Aki

- jogosulatlanul halászhálóval vagy más halászati eszközzel - a horgászatot kivéve - halfogásra irányuló tevékenységet végez,
- külön jogszabályban meghatározott tiltott eszközzel, tiltott módon vagy kíméleti területen halfogásra irányuló tevékenységet végez,

vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Méreggel visszaélés

Aki mérget jogosulatlanul készít, tart, felhasznál vagy forgalomba hoz, illetve aki a mérgek visszaélésszerű felhasználásának megakadályozására vagy más személyek veszélyeztetésének kizárására előírt intézkedések megtételét elmulasztja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt elzárással büntetendő.

A védett és fokozottan állatok, elsősorban madarakat is érintő **szándékos mérgezéseket** többnyire a hazánkban 2009 óta illegálisan tárolt **karbofurán** hatóanyagú szerekkel követik el. Ezen hatóanyagú növényvédő, rovarirtó szerek erős idegmérgek, használatuk 2008-ban betiltásra került: kereskedelmi forgalomban 2008. június 13-ig lehetett ilyen szert vásárolni, felhasználásuk 2008. december 13-ig volt engedélyezett, **birtokban tartásuk méreggel való visszaélés, azaz bűncselekmény**. Karbofurán hatóanyag tartalmú szerek pl.: Agrofur, Chinufur, Furadan.

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése

Aki

- arra a célra hatóság által nem engedélyezett helyen hulladékot elhelyez,
- engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve hulladékgazdálkodási tevékenységet, illetve hulladékkal más jogellenes tevékenységet végez,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

22. Ismertesse a természet védelmével kapcsolatos hazai közigazgatási szervezetrendszer.

Agrárminisztérium

A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet alapján az agrárminiszter a Kormány agrárpolitikáért, agrár-vidékfejlesztésért, élelmiszerlánc-felügyeletért, élelmiszeriparért, erdőgazdálkodásért, földügyért, halgazdálkodásért, környezetvédelemért, **természetvédelemért**, földügyi és agrár-vidékfejlesztési szakigazgatáshoz kapcsolódó térképészetért, vadgazdálkodásért felelős tagja.

Az **Agrárminisztérium** ennek megfelelően az **állami természetvédelem csúcsszerve**. **Főbb feladatai** a jogszabályalkotás, véleményezés, stratégiák készítése, az állami országos szakmai irányítása és felügyelete, természetvédelmi fejlesztéseket támogató pénzügyi programok koordinálása, költségvetés készítése, nemzetközi természetvédelmi egyezmények végrehajtásának koordinációja, bizonyos esetekben hatósági feladatok ellátása (CITES hatóság).

A környezetvédelmi és természetvédelmi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szerveket a 71/2015. (III. 30.) Korm. rendelet határozza meg.

Fővárosi és megyei kormányhivatalok

A fővárosi és megyei kormányhivatalok a kormány **általános hatáskörű területi kormányzati igazgatási szervei**. A területi közigazgatás legnagyobb egységeit képező 20 kormányhivatal a megyeszékhelyeken, a főváros és Pest Megye esetében pedig Budapesten működik.

A **kormányhivatalok a több mint ezer államigazgatási feladat- és hatáskörben járnak** el. Ezen felül az Alaptörvénynek megfelelően törvényességi felügyeletet gyakorolnak a helyi önkormányzatok felett. Feladatellátásukhoz kapcsolódóan közreműködnek egyes ágazati, szakpolitikai stratégiai dokumentumok kidolgozásában és a döntések területi végrehajtásában.

Országos illetékességű természetvédelmi hatóságként a Pest Megyei Kormányhivatal jár el. (Jogelődje Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség). A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény alapján az alábbi ügyekben első fokon országos illetékességgel a Pest Megyei Kormányhivatal jár el.

- Ha a természetvédelmi hatósági engedély megszerzése iránti kérelem **az ország egész területére vagy több területi természetvédelmi hatóság illetékességi területére irányul**.
- Vadászható állatfajnak nem nyilvánított, nem őshonos vadon élő állatfaj betelepítéséhez.
- Nem őshonos élő szervezetek betelepítéséhez vagy élő szervezet visszatelepítéséhez.
- **Fokozottan védett állat- és növényfajok egyedeivel, állományaival kapcsolatos tevékenységekhez** (pl. visszatelepítéséhez, betelepítéséhez, gyűjtéséhez, befogásához, elejtéséhez, birtokban tartásához, szaporításához)

Területi természetvédelmi hatóságként megyei illetékességgel a megyei kormányhivatal jár el. Budapest főváros és Pest megye területére kiterjedő illetékességgel a Pest Megyei Kormányhivatal jár el.

A járási (fővárosi kerületi) hivatalok

A járási (fővárosi kerületi) hivatalok a területi közigazgatás legkisebb egységei, 174 városban és Budapesten 23 kerületben működnek. Alapvető feladatuk a hatáskörükbe utalt első fokú államigazgatási ügyek intézése (megyei szint alatt).

Az állampolgárok és a vállalkozások részére nyújtott közszolgáltatások hatékonyabb ellátása érdekében a járási (fővárosi kerületi) hivatalok az egyablakos ügyintézés országos illetékességgel biztosító integrált kormányzati ügyfélszolgálatokat, úgynevezett **Kormányablakokat működtetnek.** Az állampolgárok a több mint 300 helyszínen elérhető Kormányablakokban – néhány kivételtől eltekintve – bármely közigazgatási hatósági ügyben benyújthatják a kérelmüket (az eljáró szervhez történő továbbítás céljából) és közel száz ügykörben biztosítják részükre a helyben történő ügyintézés, továbbá mintegy 1500 féle ügyben kaphatnak tájékoztatást az adott eljárással, az ügyintézéshez szükséges dokumentumokkal kapcsolatban.

Önkormányzatok, jegyző

Helyi jelentőségű védett természeti terület esetén **természetvédelmi hatóságként** a települési önkormányzat jegyzője, a fővárosban a főjegyző jár el. Az önkormányzatokra a természetvédelemben is fontos feladatok hárulnak, amelyek alapvetően a helyi jelentőségű védett természeti területekkel kapcsolatosak.

E feladatok alapját a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvénynek (továbbiakban: Tvt.) az a rendelkezése alapozza meg, amely alapján a védetté nyilvánító települési önkormányzat **köteles gondoskodni a helyi jelentőségű védett természeti terület fenntartásáról, természeti állapotának fejlesztéséről, őrzéséről.**

A települési önkormányzat (Budapesten a fővárosi önkormányzat) jogosult **rendelettel** természeti területet és más, a Tvt alapján védelemre érdemes földterületet helyi jelentőségű védelem alá helyezni. A helyi jelentőségű védett természeti terület **természetvédelmi terület vagy természeti emlék lehet.**

A települési önkormányzat a természet védelmének helyi feladatai ellátására **környezetvédelmi alapjában természetvédelmi célokat szolgáló részt hozhat létre.** Ennek azért van jelentősége, mert ebbe az alapba folyik be a természetvédelmi bírságok kiszabásából keletkező bevétel is, amennyiben azt helyi jelentőségű védett természeti terület esetében szabták ki. Ha az önkormányzat nem rendelkezik környezetvédelmi alappal, a bírságból származó bevétel az állami központi költségvetést illeti.

A települési önkormányzatnak (a fővárosban a fővárosi önkormányzatnak) az illetékességi területén található helyi jelentőségű védett természeti területek fenntartására tervet kell készítenie (**önkormányzati természetvédelmi terv**). A tervnek az országos és a regionális tervekkel összhangban kell lennie. A tervet a települési önkormányzat képviselő-testülete, a fővárosban és a megyei jogú városban a közgyűlés rendelettel fogadja el. A terv előterjesztéséhez az igazgatóság előzetes véleménye szükséges. Az elfogadott önkormányzati természetvédelmi terv egy példányát meg kell küldeni az igazgatóságnak. A természetvédelmi terv nem tévesztendő össze a védett természeti terület kezelési tervével!

Az önkormányzatoknak lehetőségük van **önkormányzati természetvédelmi őr** alkalmazására, illetve **önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat** működtetésére a helyi jelentőségű védett természeti területek védelme érdekében (a fővárosban ez a lehetőség a fővárosi önkormányzat számára adott). Mindezen felül az önkormányzatok természetvédelmi tevékenységét is segíthetik **polgári természetőrök,** akik használhatnak jelvényt és igazolványt, tevékenységük azonban csak figyelemfelhívásra, tájékoztatásra terjedhet ki.

A Tvt. alapján a települési önkormányzatokkal ellentétben a **megyei önkormányzatoknak** önállóan nincs jogkörük a védett természeti területekkel kapcsolatban, azonban a települési önkormányzat felkérése alapján részt vehetnek a helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánítás előkészítésében, és a helyi jelentőségű védett természeti területek fenntartása érdekében a települési önkormányzatokkal megállapodást köthetnek, vagy társulást hozhatnak létre.

Nemzeti park igazgatóságok

A **nemzeti park igazgatóságok** a környezetvédelemért felelős miniszter irányítása alá tartozó, **központi hivatalként működő központi költségvetési szervek**. Az igazgatóságok a természetvédelmi szabálysértések ellenőrzésére, továbbá a természetvédelmi őrszolgálat működtetésére közhatalmi jogkörrel rendelkeznek.

Az igazgatóság állami alaptevékenysége körében **ellátja**

- a védett és fokozottan védett természeti értékek, védett és fokozottan védett természeti területek, a Natura 2000 területek és közösségi jelentőségű értékek, valamint a nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó területek és értékek **természetvédelmi kezelésével kapcsolatos feladatokat**,
- a **vagyonkezelői feladatokat** a vagyonkezelésében lévő állami tulajdonú vagyontárgyak tekintetében (országosan 320.000 ha védett természeti terület van saját vagyonkezelésben),
- a természetvédelemért felelős miniszter körzeti erdő- és vadgazdálkodási tervvel kapcsolatos jogkörét érintő előkészítő feladatokat,
- a természetvédelmi **kutatással** kapcsolatos feladatokat,
- az **élőhelyek kialakításával és fenntartásával** kapcsolatos feladatokat,
- a sérült, **károsodott élőhelyek helyreállításával**, valamint rehabilitációjával kapcsolatos feladatokat,
- a védett természeti területek, barlangok látogatásával, **bemutatásával** kapcsolatos feladatok,
- **ökoturisztikával**, a **környezeti neveléssel** kapcsolatos feladatokat, valamint
- a működési területén lévő **védett természeti területek és természeti értékek**, valamint az egyedi tájértékek **nyilvántartásának vezetését**, gondoskodik a természetvédelmi célú nyilvántartások vezetéséhez szükséges elsődleges és másodlagos **adatgyűjtésről**, illetve működteti a feladatkörével összefüggő területi **monitoring** és információs rendszert.

A nemzeti park igazgatóság **közreműködik**

- az erdővagyon-védelmi tevékenységben,
- a természetvédelmi szempontból védetté nem nyilvánított természetes növény- és állatvilág (vadászható vadfajok, fogható halfajok, az ősi hazai házasított állatfajok, fajták és ezek génkészletei) védelmében.

A nemzeti park igazgatóság **további feladatai:**

- Véleményezi a kiemelt térségre és a megyére készülő területfejlesztési koncepciót és programot, valamint területrendezési tervet, továbbá a településrendezési eszközöket.
- Együttműködik a kulturális örökségvédelmi feladatkörrel rendelkező szervekkel azok külön jogszabályban meghatározott örökségvédelemmel kapcsolatos feladatainak ellátásában.

- Kapcsolatot tart a természetvédelmi kezelési feladatokat ellátó más szervezetekkel és természetes személyekkel.

Háttérintézmények

Nemzeti Biodiverzitás- és Génmegőrzési Központ

A Nemzeti Biodiverzitás- és Génmegőrzési Központot (továbbiakban: NBGK) 2019. június 1-vel alapította az agrárminiszter a gödöllői Haszonállat-génmegőrzési Központ tápiószelei Növényi Diverzitás Központba való integrálásával.

Az új intézmény **Magyarország legnagyobb és egyben központi génbankjaként** működik. Génbanki gyűjteményeihez, állományaihoz kapcsolódóan ellátja a vonatkozó kutatási-fejlesztési és innovációs, valamint vidékfejlesztési, oktatási és ismeretterjesztő tevékenységeket.

A NBGK Növények Génmegőrző Intézete teljes körű növényi génmegőrzési tevékenységet végez, melynek keretében:

- ellátja a hazai kultúrnövény génforrás-megőrzés bázisintézményi feladatait;
- a haszonnövények génforrásainak genetikai tartalékként történő megőrzését;
- a hazai kultúr- és természetes flóra genetikai erőforrásainak felkutatását, felmérését, gyűjtését, leírását, szaporítását és közreadását, különös tekintettel a magyar tájfajtákra és a hazai flóra mezőgazdasági és élelmezési szempontból fontos elemeire;
- gondoskodik a ritka és kipusztulással fenyegetett hagyományörző növényfajták és tájfajták fenntartásáról és szaporítóanyaguk előállításáról;
- koordinálja a hazai génmegőrzési tevékenységet, együttműködik valamennyi génmegőrző gyűjtemény fenntartójával;
- segíti a Növényi Génbank Tanács munkáját.;
- működteti és fenntartja az Országos Bázistárolót és az Országos Biztonsági Duplikátumtárolót.

.Az NBGK Haszonállat Génmegőrzési Intézet haszonállat fajtavédelmi és génmegőrzési tevékenységet végez, melynek keretében:

- végzi valamennyi védett őshonos baromfifaj és fajta génbanki megőrzését;
- más, különösen veszélyeztetett magyar haszonállatfajtákkal kapcsolatos génbanki, génvédelmi, génmegőrzési és génmentési tevékenységet végez;
- ellátja a pannon krajnai méh megőrzésével kapcsolatos feladatokat,
- ellátja a hazai és nemzetközi állattenyésztési-génmegőrzési és szervezési feladatokat az őshonosként védett magyar haszonállatfajták (kiemelten a kisállatfajták és a pannon méh) védelme és az érintett hazai tenyésztő szervezetek szakmai támogatása érdekében.
- felel a nemzeti génmegőrzési és génbanki hálózat kialakításáért és koordinálásáért, valamint a kapcsolódó országos és regionális adatbázis és informatikai háttér kialakításáért és működtetéséért;
- a veszélyeztetett magyar állatfajták génmegőrzéséhez kapcsolódó kutatótevékenységet végez.

23. Mi a nemzeti park igazgatóságok, illetve a természetvédelemért felelős kormányhivatalok jogállása és melyek a legfontosabb feladataik, beleértve a természetvédelmi örök főbb intézkedési jogosultságának ismertetését?

Fővárosi és megyei kormányhivatalok

A fővárosi és megyei kormányhivatalok a kormány **általános hatáskörű területi kormányzati igazgatási szervei**. A területi közigazgatás legnagyobb egységeit képező 20 kormányhivatal a megyeszékhelyeken, a főváros és Pest Megye esetében pedig Budapesten működik.

A kormányhivatalok a több mint ezer államigazgatási feladat- és hatáskörben járnak el. Ezen felül az Alaptörvénynek megfelelően törvényességi felügyeletet gyakorolnak a helyi önkormányzatok felett. Feladatellátásukhoz kapcsolódóan közreműködnek egyes ágazati, szakpolitikai stratégiai dokumentumok kidolgozásában és a döntések területi végrehajtásában.

Országos illetékességű természetvédelmi hatóságként a Pest Megyei Kormányhivatal jár el. (Jogelődje Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség). A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény alapján az alábbi ügyekben első fokon országos illetékességgel a Pest Megyei Kormányhivatal jár el.

- Ha a természetvédelmi hatósági engedély megszerzése iránti kérelem **az ország egész területére vagy több területi természetvédelmi hatóság illetékességi területére irányul.**
- Vadászható állatfajnak nem nyilvánított, nem őshonos vadon élő állatfaj betelepítéséhez.
- Nem őshonos élő szervezetek betelepítéséhez vagy élő szervezet visszatelepítéséhez.
- **Fokozottan védett állat- és növényfajok egyedeivel, állományaival kapcsolatos tevékenységekhez** (pl. visszatelepítéséhez, betelepítéséhez, gyűjtéséhez, befogásához, elejtéséhez, birtokban tartásához, szaporításához)

Területi természetvédelmi hatóságként megyei illetékességgel a megyei kormányhivatal jár el. Budapest főváros és Pest megye területére kiterjedő illetékességgel a Pest Megyei Kormányhivatal jár el.

A járási (fővárosi kerületi) hivatalok

A járási (fővárosi kerületi) hivatalok a területi közigazgatás legkisebb egységei, 174 városban és Budapesten 23 kerületben működnek. Alapvető feladatuk a hatáskörükbe utalt első fokú államigazgatási ügyek intézése (megyei szint alatt).

Az állampolgárok és a vállalkozások részére nyújtott közszolgáltatások hatékonyabb ellátása érdekében a járási (fővárosi kerületi) hivatalok az egyablakos ügyintézés országos illetékességgel biztosító integrált kormányzati ügyfélszolgálatokat, úgynevezett **Kormányablakokat működtetnek.** Az állampolgárok a több mint 300 helyszínen elérhető Kormányablakokban – néhány kivételtől eltekintve – bármely közigazgatási hatósági ügyben benyújthatják a kérelmüket (az eljáró szervhez történő továbbítás céljából) és közel száz ügykörben biztosítják részükre a helyben történő ügyintézés, továbbá mintegy 1500 féle ügyben kaphatnak tájékoztatást az adott eljárással, az ügyintézéshez szükséges dokumentumokkal kapcsolatban.

Nemzeti park igazgatóságok

A **nemzeti park igazgatóságok** a környezetvédelemért felelős miniszter irányítása alá tartozó, **központi hivatalként működő központi költségvetési szervek**. Az igazgatóságok a természetvédelmi szabálysértések ellenőrzésére, továbbá a természetvédelmi őrszolgálat működtetésére közhatalmi jogkörrel rendelkeznek.

Az igazgatóság állami alaptevékenysége körében **ellátja**

- a védett és fokozottan védett természeti értékek, védett és fokozottan védett természeti területek, a Natura 2000 területek és közösségi jelentőségű értékek, valamint a nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó területek és értékek **természetvédelmi kezelésével kapcsolatos feladatokat**,
- a **vagyonkezelői feladatokat** a vagyonkezelésében lévő állami tulajdonú vagyontárgyak tekintetében (országosan 320.000 ha védett természeti terület van saját vagyonkezelésben),
- a természetvédelemért felelős miniszter körzeti erdő- és vadgazdálkodási tervvel kapcsolatos jogkörét érintő előkészítő feladatokat,
- a természetvédelmi **kutatással** kapcsolatos feladatokat,
- az **élőhelyek kialakításával és fenntartásával** kapcsolatos feladatokat,
- a sérült, **károsodott élőhelyek helyreállításával**, valamint rehabilitációjával kapcsolatos feladatokat,
- a védett természeti területek, barlangok látogatásával, **bemutatásával** kapcsolatos feladatok,
- **ökoturisztikával**, a **környezeti neveléssel** kapcsolatos feladatokat, valamint
- a működési területén lévő **védett természeti területek és természeti értékek**, valamint az egyedi tájértékek **nyilvántartásának vezetését**, gondoskodik a természetvédelmi célú nyilvántartások vezetéséhez szükséges elsődleges és másodlagos **adatgyűjtésről**, illetve működteti a feladatkörével összefüggő területi **monitoring** és információs rendszert.

A nemzeti park igazgatóság **közreműködik**

- az erdővagyon-védelmi tevékenységben,
- a természetvédelmi szempontból védetté nem nyilvánított természetes növény- és állatvilág (vadászható vadfajok, fogható halfajok, az ősi hazai háziállatok, fajták és ezek génkészletei) védelmében.

A nemzeti park igazgatóság **további feladatai:**

- Véleményezi a kiemelt térségre és a megyére készülő területfejlesztési koncepciót és programot, valamint területrendezési tervet, továbbá a településrendezési eszközöket.
- Együttműködik a kulturális örökségvédelmi feladatkörrel rendelkező szervezetekkel azok külön jogszabályban meghatározott örökségvédelemmel kapcsolatos feladatainak ellátásában.
- Kapcsolatot tart a természetvédelmi kezelési feladatokat ellátó más szervezetekkel és természetes személyekkel.

Természetvédelmi Őrszolgálat, természetvédelmi őrzés megvalósítása

A Természetvédelmi Őrszolgálatra és az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat tagjaira vonatkozó **részletes szabályokat** a természetvédelmi örökre, illetve őrszolgálatokra vonatkozó részletes szabályokról szóló 4/2000. (I. 21.) Korm. rendelet, valamint a

Természetvédelmi Őrszolgálat Szolgálati Szabályzatáról szóló 9/2000. (V. 19.) KöM rendelet tartalmazzák.

A természetvédelmi őrszolgálati feladatait a jogszabályokban, illetve a jogszabályok alapján kiadott a közjogi szervezetszabályozó eszközökben (pl. a munkáltató nemzeti park igazgatóság szervezeti és működési szabályzata), a beosztási okiratban, illetve a munkaköri leírásában és a szolgálati felettes utasításaiban meghatározottak szerint látja el.

A természeti értékek és területek, különösen a védett természeti értékek és területek őrzése, megóvása, károsításának megelőzése érdekében - egyenruhával és szolgálati lőfegyverrel ellátott tagokból álló - **Természetvédelmi Őrszolgálat működik valamennyi nemzeti park igazgatóság szervezetében.** Emellett az önkormányzatoknak is lehetőségük van a helyi jelentőségű védett természeti területek őrzésére önkormányzati természetvédelmi őrt alkalmazni.

Az igazgatóságok a természetvédelmi szabálysértések ellenőrzésére, továbbá a természetvédelmi őrszolgálat működtetésére **közhatalmi jogkörrel** rendelkeznek.

A nemzeti park igazgatóságok szervezeti és működési szabályzatának kiadásáról szóló 1/2020. (I. 24.) AM utasítás alapján a **Természetvédelmi Őrszolgálat alapvető feladata** a természeti értékek és területek, különös tekintettel a védett természeti értékek és területek őrzése, megóvása, károsításának megelőzése, az őrszolgálattal összefüggő **természetvédelmi kezelési feladatok** ellátása, amelyek körében:

- **figyelemmel kíséri a természeti értékek, területek és az élővilág állapotát,** a védett természeti érték pusztulása, veszélyeztetése, a védett természeti területen észlelt természet- és környezetkárosítás vagy környezetszennyezés esetén haladéktalanul köteles megtenni a szükséges intézkedéseket;
- ellátja a természetvédelmi célú létesítmények, valamint az igazgatóság kezelésében lévő **vagyontárgyak,** műtárgyak védelmét, **őrzését,** megóvását, károsításuk megelőzése érdekében intézkedést tesz vagy kezdeményez;
- közreműködik a **régészeti örökség** védelmével kapcsolatos őrzési feladatok ellátásában;
- közreműködik a **természetvédelmi kutatással,** valamint az élőhelyek fenntartásával és helyreállításával kapcsolatos tervek elkészítésében és az ezzel kapcsolatos feladatok ellátásában;
- közreműködik a területek **védetté,** illetve Natura 2000 területté **nyilvánításával,** továbbá az érzékeny természeti területek létesítésével, működtetésével kapcsolatos feladatok ellátásában;
- segíti az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálatot;
- **együttműködik** a rendőrséggel, a különböző rendészeti feladatokat ellátó személyekkel, a közigazgatási hatóságokkal, valamint civil szervezetekkel;
- részt vesz a természeti értékek és területek felmérésében és **monitorozásában;**
- részt vesz az igazgatóság **természetvédelmi célú vagyonkezelési tevékenységében,** különösen a mező-, erdő-, hal-, vadgazdálkodási feladatok ellátásában;
- részt vesz az igazgatóság **környezeti nevelési és ökoturisztikai** feladatellátásában;
- részt vesz az igazgatóság természetvédelmi területkezelési feladatainak ellátásában;
- **kapcsolatot tart** az igazgatósággal haszonbérleti jogviszonyban álló **földhasználókkal,** valamint közreműködik a haszonbérlet ellenőrzésében;
- közreműködik a pályázatok tervezésében, megvalósításában.

Szintén a **nemzeti park igazgatóságok szervezeti és működési szabályzatának** kiadásáról szóló 1/2020. (I. 24.) AM utasítás határozza meg a természetvédelmi őrszolgálat-vezetők kötelességeit. Ez alapján az őrszolgálat-vezetők gondoskodnak:

- a természetvédelmi örök tevékenységének rendszeres ellenőrzéséről;
- a **természetvédelmi örök** természeti értékek és területek, különösen a védett természeti értékek és területek őrzése, megóvása, károsításának megelőzése érdekében végzett **feladatellátásának irányításáról és ellenőrzéséről**;
- a természetvédelmi őri, valamint a polgári természetőri **munkavégzés feltételeinek megteremtéséről**;
- a természetvédelmi örök szolgálati igazolvánnyal, jelvénnel, egyenruhával, valamint a szükséges technikai eszközökkel történő ellátásáról, és ellenőrzik ezek szabályszerű használatát;
- a szolgálati fegyelem megtartásáról;
- feladatkörükkel összefüggésben a rendőrséggel, más hatóságokkal és rendészeti feladatot ellátó személyekkel (erdészeti szakszemélyzet, mezőőr, hivatásos vadász, halőr stb.) történő kapcsolattartásról, az e szervekkel megkötendő együttműködési megállapodások előkészítéséről, aktualizálásáról;
- a természetvédelmi örök szolgálati fegyverrel történő ellátásáról;
- a Természetvédelmi Őrszolgálat munkájának segítésére a működési terület szükségleteinek megfelelő létszámban polgári természetőr csoportok megszervezéséről;
- a polgári természetőrök vizsgáztatásának megszervezéséről, továbbá a Természetvédelmi Őrszolgálat tagjai közül kapcsolattartó személyek kijelöléséről.

A természetvédelmi őrszolgálat-vezetőket távollétük vagy akadályoztatásuk esetén a természetvédelmi őrszolgálatvezető-helyettes vagy az igazgató által kijelölt másik természetvédelmi őr helyettesíti.

A Természetvédelmi Őrszolgálatra háruló feladatok folyamatosan növekednek. Szembe kell nézni a **természetvédelmi őrzés új kihívásaival** is, ilyen például a védett természeti területeket érintő illegális hulladéklerakás, a gyújtogatás, a védett állatok pusztítása mérgezéssel, a védett növények engedély nélküli gyűjtése és kereskedelme, az illegális terepmotorozás és quadozás, az engedély nélküli fakitermelések, illetve az erdei falopások. Rendkívüli kötelezettséget jelent a majdnem 2 millió hektár Natura 2000 terület megóvása is, amit az Európai Unió is számon kér hazánkon. Éves szinten **több ezerre tehető** a lakossági bejelentések alapján végzett **állatmentések száma**.

A természetvédelmi őrzés és a vagyonőrzés összehasonlítása

A **természetvédelmi őrzés** a védett természeti értékek és területek őrzése, megóvása, károsításának megelőzése érdekében végzett tevékenység.

A **védett természeti értékek** (védett növény- és állatfaj egyede, továbbá a védett ásványi képződmény) **állami tulajdonban** állnak. Kizárólagos állami tulajdonban áll és forgalomképtelen valamennyi barlang.

A **tulajdonos**, vagyonkezelő, használó **köteles túrni** a természetvédelmi hatóságnak, az **igazgatóságnak** a védett természeti érték, terület, valamint egyedi tájérték oltalma, tudományos megismerése, bemutatása érdekében végzett tevékenységét, így különösen a természetvédelmi érték vagy egyedi tájérték megközelítését, bemutatását, **őrzését**, állapotának ellenőrzését, és a hatósági tájékoztató, valamint eligazító táblák elhelyezését.

A védett természeti terület és érték **természetvédelmi őrzése tehát független a terület tulajdonosától, vagy kezelőjétől.**

Az állami természetvédelmi őrkötelessége szolgálatellátása során a természetvédelmi célú létesítmények, valamint az **igazgatóság vagy kezelésében lévő vagyontárgyak őrzése is, ami vagyónőrzési feladat.** Ebben az esetben a munkáltató nemzeti park igazgatóság vagy kezelésében levő állami ingatlanok, ingóságok őrzése a feladat.

24. Ismertesse az Európai Unió fő természetvédelmi irányelveit és a Natura 2000 hálózat kialakításának követelményeit.

Az Európai Unió legfontosabb természetvédelmi irányelvei

Hazánk Európai Unióhoz történő csatlakozása a természetvédelmi jogi szabályozás közösségi joggal történő harmonizálását is szükségessé tette, annak ellenére, hogy Magyarország európai mércével mérve is az élvonalban állt e téren már a csatlakozást megelőzően is. A közösségi jog ugyanis számos tekintetben eltérő megközelítést alkalmaz, mint a magyar jogrendszer. Az Európai Unió természetvédelmi jogi anyagának két alappillére az 1979-ben megalkotott madárvédelmi irányelv (korábban: 79/409/EGK, jelenleg: 2009/147/EK) és az 1992-ben elfogadott élőhelyvédelmi irányelv (43/92/EGK). Mindkettő tartalmaz fajvédelmi és területvédelmi rendelkezéseket is, amelyek közül a fajok védelmére vonatkozó szabályok hazánkban csak kisebb módosításokat igényeltek: bizonyos fajok védetté nyilvánítása, a hazánkban elő nem forduló, nemzetközi egyezmények függelékain sem szereplő, és ezért korábban nálunk védelmet nem élvező, de a két uniós irányelv által védendő fajok közösségi jelentőségű fajjává nyilvánítása, továbbá egyes fajok vadászatára és kereskedelmére vonatkozó szabályok módosítása tartozott ebbe a körbe. Lényegesen nagyobb feladatot jelentett és jelent az úgynevezett Natura 2000 ökológiai hálózatnak a létrehozása és működtetésének beindítása.

Natura 2000, az Európai Unió ökológiai hálózata

A Natura 2000 egy olyan összefüggő európai ökológiai hálózat, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhelytípusok, vadon élő állat- és növényfajok védelmén keresztül biztosítja a biológiai sokféleség megővését és hozzájárul kedvező természetvédelmi helyzetük fenntartásához, illetve helyreállításához.

A Natura 2000 hálózat az Európai Unió két természetvédelmi irányelve alapján kijelölendő területeket – a madárvédelmi irányelv végrehajtásaként kijelölendő különleges madárvédelmi területeket és az élőhelyvédelmi irányelv alapján kijelölendő különleges természetmegőrzési területeket – foglalja magába.

A **madárvédelmi irányelv** általános célja a tagállamok területén, természetes módon előforduló összes madárfaj védelme. Különleges madárvédelmi területnek azok a régiók jelölendők ki, amelyek az I. mellékletben felsorolt, a tagállam területén rendszeresen előforduló, vagy az I. mellékletben nem szereplő, de rendszeres vonuló fajok nagy állományainak adnak otthont, vagy a vízimadarak szempontjából nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyeket foglalnak magukban.

Az **élőhelyvédelmi irányelv** fő célkitűzése a biológiai sokféleség megővése, a fajok és élőhelytípusok hosszú távú fennmaradásának biztosítása, természetes elterjedésük szinten tartásával vagy növelésével. Az irányelv írja elő az európai ökológiai hálózat, a Natura 2000 létrehozását, melynek a madárvédelmi irányelv rendelkezései alapján kijelölt területek is részei. A különleges természetmegőrzési területeket az élőhelyvédelmi irányelv I. mellékletén szereplő közösségi jelentőségű természetes élőhelytípusok (amelyeket az eltűnés veszélye fenyeget, vagy kicsi a természetes elterjedésük, vagy egy adott biogeográfiai régióon belül jellemző sajátosságokkal bírnak) és a II. számú mellékleten szereplő közösségi jelentőségű (veszélyeztetett, sérülékeny, ritka vagy endemikus) állat- és növényfajok védelmére kell kijelölni. Azok az élőhelytípusok és fajok, melyek fennmaradását csak azonnali intézkedéssel lehet biztosítani, kiemelt jelentőségűek, aminek a jogi szabályozás szigorúbb védelemmel, a LIFE természetvédelmi alap magasabb európai uniós társfinanszírozási aránnyal biztosít érvényt.

A hálózat felállításának legnagyobb előnye, hogy Magyarország természeti értékei a korábnál magasabb szintű, európai uniós jogi védelmet kaptak, ami nagymértékben

támogatja a hazai természetvédelmi törekvéseket és munkákat, elősegítve páratlanul gazdag természeti értékeink hatékonyabb védelmét. Megjegyzendő, hogy a Natura 2000 hálózat egy kiegészítő eszköz a hazai természetvédelem számára. A hálózat területei nem helyettesítik a hazai védett természeti területek rendszerét, hanem azt kiegészítik egy új típusú, a természetmegőrzést szolgáló jogi és támogatási eszközzel.

Az Élőhelyvédelmi Irányelv egyértelműen kifejezi, hogy a Natura 2000 területek kijelölésével nem a gazdasági fejlődés leállítását, nem zárt rezervátumok létrehozása a cél, ahol minden tevékenység tiltott. A gazdálkodás bizonyos formái a területen továbbra is folytathatók, ha az összeegyeztethető a védelemmel. A védelmet kizárólag azon fajok és élőhelytípusok szempontjából kell biztosítani, amelyek alapján a területet kijelölték.

A Natura 2000 hálózat kijelölésének alapjául szolgáló természeti értékek magyarországi helyzete

Hazánk csatlakozásával az EU addigi területén található 6 biogeográfiai régió kiegészült a pannon régióval, amely legnagyobb részt Magyarország területén található. Jelenleg az Európai Unió területét 9 biogeográfiai régióra osztják. A pannon biogeográfiai régióban számos olyan faj és élőhelytípus található, amely a 2004-es bővítés előtti unió területén nem fordul elő. A csak hazánk területén előforduló élőhelytípusok és fajok, ún. „pannonikumok” esetében különösen nagy a felelősségünk abban, hogy a kijelölt területek megfelelő nagyságúak legyenek az adott élőhelytípus, illetve faj országos állományának vonatkozásában, hiszen fennmaradásuk az unión belül elsősorban hazánkon múlik. Ilyen, a pannon régióra jellemző élőhelyek a pannon lejtősztyeppék és sziklafüves lejtők, a pannon löszgyepek és homoki gyepek, a fás élőhelyek közül a pannon gyertyános tölgyesek és pannon homoki borókás-nyárasok. Az élővilágvédelmi irányelv mellékletén szereplő, kiemelt jelentőségű bennszülött fajaink például a magyar kőkörcsin, a pilisi len, a magyarföldi husáng, a magyar vakcsiga és a rákosi vipera. A közösségi jelentőségű élőhelytípusok közül 45, a növényfajok közül 36, a madarak közül 101, egyéb állatfajok közül 101 hazai állományainak a megőrzését célozzák a magyarországi Natura 2000 területek. A területek kijelölése szempontjából figyelembe veendő fajok nagy részét a hazai természetvédelem már a korábbiakban is megkülönböztetetten kezelte, és a védett természeti területek kijelölésénél azok előfordulási helyei fontos szerepet játszottak. Ugyanakkor az irányelvek mellékletein szerepel jó néhány olyan faj is, melyek Nyugat-Európában megritkultak, de Magyarországon még erős állományuk létezett, és a korábbi védetté nyilvánítások során nem szolgáltak a kijelölés szempontjával (ilyen a nagy szarvasbogár, a mocsári teknős, a tövisszúró gébics, az örvös légykapó, a kispészku aszat, a pannon gyertyános-tölgyes stb.). A fogyatkozó nyugat-európai állományok megerősítésében éppen a még nem veszélyeztetett kelet-európai törzsállományok hatékonyabb védelmük révén kiemelt szerepet játszhatnak, így az Európai Unió általános természetvédelmi célkitűzéseinek akkor felelünk meg, ha nálunk még nem veszélyeztetett fajok és élőhelyek területi-élőhelyi védelmére is az eddigieknél jobban odafigyelünk.

A Natura 2000 hálózat kijelölése

A Natura 2000 hálózat területeit, vagyis a különleges madárvédelmi területeket és a különleges természetmegőrzési területeket a tagállamok jelölik ki. A területek kijelölésénél kizárólag szakmai szempontok vehetők figyelembe, gazdasági-társadalmi megfontolások nem játszhatnak szerepet. A területeknek minden, hazánkban előforduló élőhelytípus és faj esetében az országos állomány elegendően nagy hányadát le kell fednie, hogy biztosítsák a kedvező természetvédelmi helyzet fennmaradását az unió és a biogeográfiai régió szintjén egyaránt.

A madárvédelmi irányelv alapján kijelölendő különleges madárvédelmi területek kijelölése a tagállamok saját hatásköre. A Bizottság csak akkor tesz észrevételt, ha a kijelölés hiányos. A kijelölésnél figyelembe kellett venni a vonuló madarak élőhelyeit, különös tekintettel a vonulás során igénybe vett pihenőhelyeket, kiváltképp a Ramsari Egyezmény alapján kijelölt nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyeket.

A különleges természetmegőrzési területek esetében a tagország csak javaslatot tesz a területekre. A Bizottság szakértők bevonásával az ún. biogeográfiai szemináriumokon a nemzeti javaslatot áttekinti minden egyes fajra és élőhelytípusra. A Bizottságnak lehetősége van a területek listájának módosítására. Amennyiben úgy látja például, hogy egy vagy több faj és élőhelytípus országos állományának lefedettsége nem megfelelő, a tagországot az adott faj vagy élőhelytípus tekintetében újabb területek kijelölésére kötelezi. Magyarországon is sor került bővítésre, majd a Bizottság 2011-ben lezárta a hazai területkijelölés folyamatát. Ennek eredményeképpen a különleges természetmegőrzési és kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek száma Magyarországon összesen 479, a különleges madárvédelmi területek száma 56. A kijelölt Natura 2000 területek – a különleges madárvédelmi területek és a különleges természetmegőrzési területek – mintegy 1,96 millió hektárt tesznek ki, mely az ország területének 21,39 %-a. A két területtípus átfedése közel 42%. A Natura 2000 hálózat részben a védett természeti területek már meglévő hálózatára épül, de eddig még nem védett területek is részét képezik. A védett természeti területek több mint 90%-a bekerült a Natura 2000 hálózatba, így a hálózat csaknem 40%-át a már korábban is természetvédelmi oltalom alatt álló területek adják. Figyelembe véve hazánk egyedülálló természeti adottságait és a természeti értékeknek a legtöbb nyugat-európai országénál jobb megőrzöttségét, a hazai területkijelölés nagysága valamivel az EU átlag fölötti.

25. Ismertesse a Natura 2000 hálózat kialakításának folyamatát és a Natura 2000 területekre vonatkozó hazai jogi szabályozást.

A Natura 2000 hálózat kijelölése

A Natura 2000 hálózat területeit, vagyis a különleges madárvédelmi területeket és a különleges természetmegőrzési területeket a tagállamok jelölik ki. A területek kijelölésénél kizárólag szakmai szempontok vehetők figyelembe, gazdasági-társadalmi megfontolások nem játszhatnak szerepet. A területeknek minden, hazánkban előforduló élőhelytípus és faj esetében az országos állomány elegendően nagy hányadát le kell fednie, hogy biztosítsák a kedvező természetvédelmi helyzet fennmaradását az unió és a biogeográfiai régió szintjén egyaránt.

A madárvédelmi irányelv alapján kijelölendő különleges madárvédelmi területek kijelölése a tagállamok saját hatásköre. A Bizottság csak akkor tesz észrevételt, ha a kijelölés hiányos. A kijelölésnél figyelembe kellett venni a vonuló madarak élőhelyeit, különös tekintettel a vonulás során igénybe vett pihenőhelyeket, kiváltképp a Ramsari Egyezmény alapján kijelölt nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyeket.

A különleges természetmegőrzési területek esetében a tagország csak javaslatot tesz a területekre. A Bizottság szakértők bevonásával az ún. biogeográfiai szemináriumokon a nemzeti javaslatot áttekinti minden egyes fajra és élőhelytípusra. A Bizottságnak lehetősége van a területek listájának módosítására. Amennyiben úgy látja például, hogy egy vagy több faj és élőhelytípus országos állományának lefedettsége nem megfelelő, a tagországot az adott faj vagy élőhelytípus tekintetében újabb területek kijelölésére kötelezi. Magyarországon is sor került bővítésre, majd a Bizottság 2011-ben lezárta a hazai területkijelölés folyamatát. Ennek eredményeképpen a különleges természetmegőrzési és kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek száma Magyarországon összesen 479, a különleges madárvédelmi területek száma 56. A kijelölt Natura 2000 területek – a különleges madárvédelmi területek és a különleges természetmegőrzési területek – mintegy 1,96 millió hektárt tesznek ki, mely az ország területének 21,39 %-a. A két területtípus átfedése közel 42%. A Natura 2000 hálózat részben a védett természeti területek már meglévő hálózatára épül, de eddig még nem védett területek is részét képezik. A védett természeti területek több mint 90%-a bekerült a Natura 2000 hálózatba, így a hálózat csaknem 40%-át a már korábban is természetvédelmi oltalom alatt álló területek adják. Figyelembe véve hazánk egyedülálló természeti adottságait és a természeti értékeknek a legtöbb nyugat-európai országénál jobb megőrzöttségét, a hazai területkijelölés nagysága valamivel az EU átlag fölötti.

Jogszabályi háttér röviden

2004 októberében lépett hatályba az *európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről* szóló 275/2004. (X. 8.) Kormányrendelet (a továbbiakban: Natura Kr.), amely tartalmazza a Natura 2000 hálózat elemeire vonatkozó szabályokat, a mellékletek pedig többek között a **kijelölés alapjául szolgáló közösségi jelentőségű fajok, élőhelyek listáját, illetve a hazai területek jegyzékét**. A Natura 2000 területek **helyrajzi számait** a Natura Kr. alapján **miniszteri rendelet hirdette ki** 2006-ban, melyet felváltott a jelenleg is hatályos 14/2010. (V. 8.) KvVM rendelet, amely a Natura 2000 státuszú ingatlanok helyrajzi számain túl azok térképi lehatárolását is tartalmazza. A hálózat által érintett ingatlanokra a kijelölést az ingatlan-nyilvántartásban is fel kell tüntetni, de egy terület Natura 2000 státuszát a jogszabály határozza meg, nem az (esetlegesen attól eltérő) ingatlan-nyilvántartás.

A tagállamok az élőhelyvédelmi irányelv hatályba lépésétől (hazánkban ez a dátum az ország európai uniós csatlakozásának napja, azaz 2004. május 1.) fogva **kötelesek meghozni a Natura 2000 területek védelméhez szükséges**, az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikk (2), (3) és

(4) bekezdés szerinti, a **területek helyzetének romlását megakadályozó intézkedéseket**. Az irányelv 6. cikk (1) bekezdése szerinti, a területek kezelését, fejlesztését célzó intézkedésekre vonatkozó kötelezettség is már az összes hazai Natura 2000 terület esetén hatályba lépett. A területek konkrét védelmének megvalósítását az uniós közösségi jogi szabályozás viszont már a tagállamokra bízta. Ez megvalósulhat jogszabályi előírásokkal, de emellett hatósági intézkedés vagy a gazdálkodókkal kötött szerződéses megoldás is alkalmazható, ha a terület jelölő értékeinek (a Natura 2000 jelölő élőhelytípusoknak és fajoknak) a kedvező természetvédelmi helyzete ezáltal is megőrizhető, illetve elérhető.

A természetvédelmi hatóság hatósági eszközei (engedélyezési eljárás, korlátozások, tiltások, szankciók)

A **Natura 2000 területek** a Natura Kr. alapján elsődlegesen **természetvédelmi rendeltetésűek**, rajtuk csak a területek védelmi céljaival összeegyeztethető tevékenység folytatható. A Natura 2000 területek fenntartási céljainak elérését nem veszélyeztető, vagy nem sértő tevékenységek a jogerős engedélyeknek megfelelően folytathatóak.

A Natura Kr.-ben meghatározott alábbi tevékenységekhez szükséges a természetvédelmi hatóság engedélye:

- a) a gyepek feltöréséhez, felületéhez, faültetvényé alakításához;
- b) a terület helyreállításához;
- c) az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvény, valamint a fás szárú energetikai ültetvényekről szóló kormányrendelet hatálya alá nem tartozó fa, facsoport, fás legelőn lévő fa telepítéséhez, kivágásához, kivéve a csatorna medrében, az üzemi vízszintnél a nedvesített keresztshelvényben lévő fa, facsoport mederfenntartási céllal történő kivágását;
- d) a talajfelszínen, száznál több fő részvételével zajló közösségi és tömegsportesemény rendezéséhez, valamint a technikai jellegű sporttevékenység folytatásához.

A természetvédelmi hatóság jogosult arra, hogy a Natura 2000 területeken folytatott, a természetvédelmi céllal ellentétes magatartás tanúsítóját, valamint engedélyköteles tevékenységet a meghatározott engedély vagy hozzájárulás hiányában, illetőleg az engedélyben, hozzájárulásban foglaltaktól eltérő módon végzőt e tevékenységének folytatásától eltiltsa, vagy korlátozza.

Amennyiben a tevékenység folytatása a közösségi jelentőségű faj állományának, illetve közösségi jelentőségű élőhelytípus súlyos, vagy helyrehozhatatlan károsodásának veszélyével jár, a természetvédelmi hatóság köteles a tevékenység gyakorlását korlátozni, felfüggeszteni, megtiltani. Az eltiltással, korlátozással egyidejűleg a természetvédelmi hatóság természetvédelmi bírságot szab ki és az eredeti állapot helyreállítására kötelezheti a tevékenység folytatóját, valamint a bekövetkezett károsítás súlyától és az elkövetés módjától függően természetvédelmi szabálysértési eljárásban is lehetőség van bírság kiszabására, továbbá természetkárosítás miatt a természetvédelmi hatóság a nyomozó szerveknél büntető eljárást kezdeményezhet.

Tervek és beruházások – hatásbecslési dokumentáció, hatásbecslési eljárás

Natura 2000 területet érintő tevékenység esetén az első lépés annak tisztázása, hogy az gyakorolható-e majd jelentős (negatív) hatást a jelölő értékekre. Ez az úgynevezett „screening vizsgálat” vagy más szóval „elővizsgálat”.

Ha a tervezett tevékenység Natura 2000 terület jelölő fajára és/vagy élőhelytípusára az előzőekben ismertetett jelentős hatása lehet, akkor a kérelmezőnek Natura 2000 hatásbecslési dokumentációt kell készítenie a Natura Kr. (és az élőhelyvédelmi irányelv) alapján, és a természetvédelmi hatóságnak le kell folytatnia a teljes hatásbecslést. A hatásbecslési

dokumentáció tartalmi követelményeit a Natura Kr. 14. melléklete határozza meg. A hatásbecslési dokumentációnak a kérelmezett tevékenység különböző alternatíváit kell tartalmaznia, ismertetve a jelölő értékekre várhatóan kifejtett hatásokat. Amennyiben a kérelmező által preferált alternatíva említett hatásait a hatóság jelentősnek ítéli, akkor meg kell vizsgálni a többi alternatívát is, és azt kell előnyben részesíteni, amely a jelölő értékeket nem vagy a lehető legkisebb mértékben veszélyezteti. Vizsgálandó például, hogy megvalósítható-e a tevékenység más helyszínen (pl. a tevékenység nem Natura 2000 területen történő megvalósítása), más módszerekkel, más technológiával, más időszakban, stb. A jelentős hatások kiküszöbölése, mérséklése céljából kármérséklő intézkedések is beépíthetők (pl. munkavégzés időszakos korlátozása, felvonulási, vagy deponáló helyek helyszínének megfelelő kiválasztása, a kétéltűek vonulását veszélyeztető út esetében békaalagút, egyéb fajok esetén vadátjárók létesítése).

A Natura 2000 hatásbecslési dokumentációt a kérelemhez csatolni kell, illetve az annak részét képezi. A hatásbecslést a dokumentáció alapján

- a) a környezeti vizsgálati eljárásban kell lefolytatni, ha a terv az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló jogszabály (úgynevezett SKV, stratégiai környezeti vizsgálat, pl. területi tervek [településszerkezeti terv, helyi építési szabályzat és szabályozási terv], regionális fejlesztési programok, egyes vízügyi tervek) hatálya alá tartozik;
- b) a környezeti hatásvizsgálati, illetve az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásban kell lefolytatni, ha a beruházás a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról szóló jogszabály hatálya alá tartozik (konkrét projektek, beruházások, tervek esetén); vagy
- c) az a)–b) pontok alá nem tartozó esetekben a természetvédelmi hatóság hatósági, illetve szakhatósági eljárásában vagy szakkérdés vizsgálata során kell a hatóságnak lefolytatni.

Az első két esetben a hatásbecslési dokumentációt a környezeti értékelés, a környezeti hatástanulmány vagy az egységes környezethasználati engedély iránti kérelem önálló részeként kell elkészíteni. Ha az engedélykérelmi dokumentációk (természetvédelmi engedély, előzetes vizsgálati dokumentáció, környezeti hatástanulmány, egységes környezethasználati engedély kérelem, vagy bármely hatósági eljárásban benyújtott kérelem) készítése során nem zárható ki, hogy a tervezett tevékenység hatása jelentős lesz a Natura 2000 területre, akkor az adott engedélyezési eljárásán belül szükséges elkészíttetni és értékelni a Natura 2000 hatásbecslési dokumentációt. A kérelmező által benyújtott dokumentáció tartalmát a hatóság nem köteles elfogadni, szakmailag indokolt esetben kiegészítést, javítást kérhet vagy saját (akár szakértőtől, akár a nemzeti park igazgatóságtól beszerzett) információra támaszkodhat a hatásbecslés elvégzése során. Indokolt esetben a hatóság új alternatíva kidolgozására is felhívhatja a kérelmezőt. Az engedélyező hatóság jogszabályban írt esetekben (pl. környezeti hatásvizsgálat) köteles, egyéb esetben pedig szükség esetén kikérheti az érintett lakosság véleményét is.

A jelölő fajt vagy élőhelytípust a legkedvezőbb alternatíva kiválasztása és a kármérséklő intézkedések ellenére is fennmaradó, jelentős negatív hatás esetén a terv vagy beruházás jóváhagyását csak kiemelt fontosságú közérdek indokolhatja, egyéb esetben a terv nem fogadható el, illetve a beruházás nem engedélyezhető. Kiemelt fontosságú közérdeknek lehet tekinteni az emberi egészség vagy élet védelmét, a köz biztonságának fenntartását vagy a környezet védelme szempontjából kiemelt jelentőségű hatás elérését, vagy amit az Európai Bizottság annak minősít. Egyéb kiemelt fontosságú közérdeknek minősülhetnek továbbá az ország társadalmi-gazdasági fejlődését biztosító, törvényben vagy kormányrendeletben meghatározott célok (pl. hosszútávú, nagy társadalmi kihatású beruházás

/munkahelyteremtés/). Ilyen esetben a Natura 2000 terület állagára, illetve a rajta előforduló közösségi jelentőségű fajok vagy élőhelytípusok természetvédelmi helyzetére várható káros hatást a károkozás mértékének megfelelő kompenzációs (kiegyenlítő) intézkedésekkel ellensúlyozni kell. A kompenzáció mértéke térmértékben adott esetben többszöröse is lehet a jelentős hatás által károsult állományénak, hiszen a kompenzációs intézkedés eredményeként létrejövő/feljavított természetvédelmi helyzetű állomány minősége rendszerint elmarad az eredeti, természetes állományétól (például egy idős, természetközeli állapotú erdőt nem kompenzál megfelelően egy ugyanolyan kiterjedésű erdőfelújítás, de még egy másik idős erdő állapotának feljavítása, pl. inváziós fajoktól történő megtisztítása sem).

Abban az esetben, ha a tervezett tevékenység kiemelt jelentőségű természetes élőhelyet és/vagy kiemelt jelentőségű veszélyeztetett fajt érint és a jelentős hatás oka a fentiekben említett egyéb gazdasági-, illetve társadalmi érdek, akkor annak megvalósíthatósága céljából a hatásbecslési eljárásban keletkezett adatokat a Natura Kr.-ben meghatározott űrlapon – a természetvédelemért felelős miniszter útján – a tervezett tevékenység megkezdését megelőzően az eljáró hatóságnak véleményezés céljából meg kell küldenie az Európai Bizottság részére.

Minden további esetben, amikor kompenzáció előírására kerül sor, az Európai Bizottságot utólag kell értesíteni a kompenzációról.

Összefoglalás:

A hatásbecslés követelményei lépésről lépésre haladó megközelítést kívánnak meg.

Első szint: Átvilágítás — az a folyamat, amelynek során meghatározzák, hogy egy terv vagy projekt önmagában vagy más tervekkel illetve projektekkel kombinációban várhatóan milyen hatásokat fejt majd ki az adott Natura 2000 területre, és mérlegelik, hogy ezek a hatások lehetnek-e jelentősek vagy sem.

Második szint: Megfelelő hatásbecslés — annak mérlegelése, hogy a terv vagy projekt önmagában, vagy más tervvel illetve projekttel együtt várhatóan milyen hatást fejt ki az adott Natura 2000 terület integritására, figyelemmel a terület szerkezetére, funkciójára és természetvédelmi céljaira. Továbbá, ahol kedvezőtlen hatások várhatóak, azok lehetséges kármérséklésének felmérése.

Harmadik szint: Az alternatív megoldások értékelése — annak vizsgálata, hogy vannak-e olyan alternatív módok, amelyekkel a terv vagy projekt céljai elérhetők, és a Natura 2000 területre kifejtett kedvezőtlen hatások is elkerülhetők.

Negyedik szint: Vizsgálat olyan esetben, ahol nincsenek alternatív megoldások és maradnak kedvezőtlen hatások — a kompenzációs intézkedések vizsgálata azokban az esetekben, ahol a kiemelt jelentőségű gazdasági vagy társadalmi érdek kényszere miatt a terv vagy projekt végrehajtásáról döntenek.

Minden egyes szint meghatározza, hogy a folyamatot szükséges-e továbbvinni a következő szintre is. Ha például az első szint végén arra a következtetésre jutnak, hogy nem lesz jelentős hatás a Natura 2000 területre, akkor nem szükséges továbbvinni a folyamatot.

A terv vagy projekt (TP) közvetlenül kapcsolódik vagy éppen szükséges a terület természetvédelmi kezeléséhez?

Ha igen, megadható az engedély.

Ha nem, megvizsgálandó, hogy a TP lehet-e jelentős hatással a területre.

Ha nem, megadható az engedély.

Ha igen, fel kell mérni a terület célkitűzéseire kifejtett hatásokat:

A TP kedvezőtlen hatással lesz a terület integritására (a jelölő értékek helyzetére)?

Ha nem, megadható az engedély.

Ha igen, megvizsgálandó, hogy vannak-e alternatív megoldások.

Ha vannak, újra kell írni a TP-t, majd az újraírt változat esetében kell megvizsgálni a terület célkitűzéseire kifejtett hatásokat.

Ha nincsenek alternatív megoldások, meg kell vizsgálni, hogy a területen van-e prioritás élőhely vagy faj.

Ha nincs, meg kell vizsgálni, hogy van-e kiemelt jelentőségű társadalmi érdek a TP végrehajtására.

Ha nincs kiemelt társadalmi érdek, az engedélyt nem szabad megadni.

Ha van kiemelt társadalmi érdek, az engedély megadható, kompenzációs intézkedéseket kell előírni és tájékoztatni kell a Bizottságot.

Ha a területen van prioritás élőhely vagy faj, meg kell vizsgálni, hogy a TP az emberi egészséggel, a közbiztonsággal vagy a környezet szempontjából kiemelt jelentőségű kedvező hatással kapcsolatos-e.

Ha igen, az engedély megadható, kompenzációs intézkedéseket kell előírni és tájékoztatni kell a Bizottságot.

Ha nem, az engedély akkor adható meg, ha a Bizottsággal történt előzetes konzultáció alapján egyéb kiemelt fontosságú közérdek indokolja. Kompenzációs intézkedéseket kell előírni.

A mérlegelések során alkalmazni kell az elővigyázatosság alapelvét, amely megköveteli, hogy bizonytalanság esetén a Natura 2000 természetvédelmi célkitűzéseinek kell elsőbbséget adni. A Bizottság által kiadott „Bizottsági közlemény az elővigyázatosság elvéről” (European Commission, 2000a) megállapítja, hogy az elővigyázatosság alapelvének alkalmazása az alábbiakat feltételezi:

- a valamely jelenségből, termékből vagy eljárásból fakadó, potenciális károk meghatározását;
- azon kockázat tudományos értékelését, hogy az adatok elégtelensége, nem meggyőző vagy pontatlan volta miatt a szóban forgó kockázat mértékét nem lehet megfelelő biztonsággal megállapítani. Ez azt jelenti, hogy a hatásbecslés hangsúlyának az alábbiak objektív, tényekkel alátámasztott kimutatásán kell lennie:
 - a Natura 2000 területet nem éri jelentős hatás (Első szint: Átvilágítás); vagy
 - a Natura 2000 terület integritására nézve nem lesz kedvezőtlen hatás (Második szint: Megfelelő hatásbecslés); vagy

- nincs más alternatíva a Natura 2000 terület integritására nézve valószínűsíthetően kedvezőtlen hatású tervvel vagy projekttel szemben (Harmadik szint: az alternatív megoldások értékelése); vagy
- vannak olyan kompenzációs intézkedések, amelyek fenntartják vagy javítják a Natura 2000 hálózat egészének koherenciáját (Negyedik szint: a kompenzációs intézkedések vizsgálata).